یاش تورکستان

تورکستاننک ملی قورتولوشی اوچون کورەشوچی آیلق مجموعە

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929نچی ییلنك دەقابر- ندەن چیغا باشلاغان	نویابر (ایکنچی تشرین) 1938 (1357 هجری)	سان 108

بو ساندا:

١ —آتاتورکنک اُولومی — «یاش تورکستان»

٢ —ساویت حکومتینک ٢١نچی ییللیغی مناسبتیله — باش مقالە

٣ —تورکستاندا قیرغیندان سوگراغی کورونوش — طاهر

٤ —معارف جبهەسندە — عبدالوهاب

٥ —شرقی تورکستان انقلابی اطرافندا (VI) — مجدالدین احمد

٦ —لهستان وە آلمان مطبوعاتندا ساویت روسیا مسئلەسی — تیمور اوغلی

٧ —تورکستاندا ساویت عالی شورالاری وە باشچیلغی

٨ —بین‌الملل تورموشدان — م.

٩ —تورکستان خبرلەری: ١) ایکین ساحەلارندا سیچانلار، ٢) تاشکندده بر تیاترو بناسی سالیش لایحەسی بیش یاشیغا کیردی، ٣) قیشلاق شوراسی رئیسلەری اوچون اوچ آیلق قورس، ٤) تورکستاننک جنوب چیگەرەسندە، ٥) بولشەویك مطبوعاتی قادروسی ٦) ینە «فەرغانە» غازیتاسندان شکایت، ٧) بالالار اویلاری نە حالدە؟ ٨) یەگی رادیو ایشیتو نقطەلاری، ٩) یول اُوتەن مسجدینک عاقبتی، خداسزلار مجموعەسی.

١٠—باشقارمامیزغا کیلگەن اثرلەر، توزەتیش.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

تورکستان خبرلەری

یەگی رادیو ایشیتو نقطەلاری

«قیزیل أوزبیکستان» غازیتاسینگ ١٤.٨.٣٨ تأریخلی سانندا ،«قارداش رەسپوبلیکەلەردە» دیگەن ستونیندا ، «٢١٧٠ رادیو نقطەسی»باشلغی آستندا بیریلگەن معلوماتغا قاراغاندا ، بو ییل تورکستانتگ تاجیکستان قسمندا یەگیدەن تورت یاریم مینگ جایغا رادیو اورناتیلماقچیدر. شوندان ٢١٧٠ اوروغا رادیو اورناتیلمشدر. اسفەرە رایونیدا ٦٤ رادیو بار ایکەن ، قولخوزچیلار یەگیدەن ١٢٠ رادیو اورناتمشلاردر. کانیبادام رایونیداغی ٣٠٠ رادیو ٤٢٩غا ییتمشدر.

یول أوتەن مسجدینگ عاقبتی

«ساویت تورکمەنستانی»نگ ٥.٣.٣٨ تأریخلی ساندا بیلدیریلدیگینە کورە ، یول أوتەن رایونی مرکزندە کوبدەن بیرلی باغلی تورغان بر مسجد بەدەن تربیەچیلەری اختیارینا بیریلمشدر. بەدەن تربیەچیلەری بو مسجدنی تعمیر ایتب ، ایچیگە هەر تورلو کیرەکلی اسبابلار کیرتیب ، سپور سالونینا آیلاندرمشلاردر.

خداسزلار مجموعەسی

«قیزیل أوزبیکستان»نگ شو ییل ١٢نچی ایوندا باسیلغان سانیداغی بر خبرگە کورە ، اوزبیکستانداغی خداسزلار تشکیلاتینگ مرکزی بیوروسی ٦نچی ایوندان «أوزبیکستان خداسزلاری» دیگەن بر غازیتا چیقارا باشلامشدر. بو خداسزلار غازیتاسی آیدا اوچ تاپقیر چیقاریلاجاقمش. «أوزبیکستان خداسزلاری»نگ أیلك ساندا «دینگە قارشی کورەش فرونتیدەگی زیانچیلق عاقبتلەرینی بتیرەیك» ، «دین صنعت دوشمانی» ، «حیاتنگ کیلیب چیقیشی» باشلیقلی مقالەلەر ایلە خداسزلق حرکاتیغا دائر تورلو خبرلەر بارمش.

آتاتورك نگ أولومی

1938 $\frac{13.\ III.}{10.\ XI.}$ 1881

مجموعەمیز باسیلارکەن سوگسز قایغیلی بر خبر کیلدی :
مصطفی کمال آتاتورك وفات ایتمشدر.

آتاتورك

تورك عرقینگ تأریخده شبهەسز باش اورۇن توتاجاق أڭ بویوك اوغوللارندان بری بولغان مصطفی کمال کبی داهی بر عسکر باشی، بویوك رەفورماتور وە دۆلت ایرینگ ٥٧ یاشنداغنا دونیاغا کوز یوموشینی ذهن قولایلیقله قبول ایته آلمایدر.

آتاتورکنگ قاندای درایتلی تشکیلاتچی وە بویوك عسکر باشی بولغانلغینی آڭلایابیلمەك أوچون جهان سوغوشینی، موندروس متارکەسی وە «سەور» معاهدەسندەن سوڭغو تورکیەنی ایسلەمەلیدر. اوزمان تورکیە آۋروپا دیپلوماسی تیلینده «باب عالی» اسمیله تانیلغان ایمپەراتورلقنگ یولونغان بر پارچاسیغنا بولوب قالغان ایدی. «ملتلەر حقی» نامینا تورکیەدەن سوریە، لبنان، عراق، فلسطین، حجاز...نی آیریب آلغان ایدیلەر. کیلیکیەنی دە اوندان آیرغان ایدیلەر. تالانغان تورك توپراغندان «بویوك ئەرمەنستان» وە «مستقل کوردستان» کبی دولتلەر قورغان ایدیلەر. حتی تراکیادان دا آیریلغان تورکیە «سیغیر تیلی» بویوکلگندەگی توپراغیله پایتختی استانبولغا غنا ایگە بولوب قالغان ایدی. بو حالدەگی استانبول بر دولت پایتختی بولماقدان زیادە بر حبسخانە حولیسیگە اوخشار ایدی. تورکیە أوچون آنادولودان قالدیریلغان توپراق ایسە نە دولتنگ اساسینی تشکیل ایتوگە وە نە دە اونی مادتاً تأمین ایتوگە ییتەرلیك ایدی!

اۆ زمان تورك ملتینگ باشینا کیتریلگەن حقارتنگ درجەسینی آڭلاتا آلیرلق بر اولچو تاپیلیرمی؟

تورکیە مستقل بر دولت، تورکلەر دە حر بر ملت تورموشینی یوقاتقانلار ایدی.

تورکیەنی وە تورکلەرنی بو توبەنلکدەن قوتقارغان داهی — آتاتورك ایدی.

تورك خلقینگ آنادولو چوللەرندەن قورالسز باشلاغان وە تأریخدە مثلی بولماغان اوچ ییللق ملی قورتولوش ساواشی دنیا سوغوشینگ متکبر غالبلەرینی وە موندروس متارکەسیله «سەور» معاهدەسی ایگە-

لەرینی تورك خلقی وە اونگ بویوك باشچیسی مصطفی کمالنگ ظفرینی لوزان معاهدەسیله (١١. ٨. ١٩٢٣) قبول ایتشکە مجبور قیلدی.

عرب أولکەلەرندەن وازکیچکەن تورکیە آنادولوداغی ایسکی ملی دولت توپراغینی قایتاریب آلدی. قافقاسیادان دا داها اول یوقاتدیغی قارص، آرداهان وە آرتوینینی قوشوب آلدی. بوغازلارغا قایتادان ایگە بولدی. بونیگله تورکیە وە تورك خلقینا قیلنغان حقارت یوقاتیلغان بولدی.

سوغوش بیتدی، دولت أوچون قورولوش وە توزولوش دوری کیلدی. کیچەگی مظفر عسکر باشی بوکون دولت ایری وظیفەسی باشینا کیچدی. غازی مصطفی کمال آتاتورك بولدی...

آتاتورك اصلاحاتی، رەفورملاری... بوکشینگ درایت وە قابلیتی ییڭیلگەن تورکیەنی ییڭگەن دولتلەر قاتاریغا کیترگەن سوغوش میداندا‌غی ظفرلارنی یاراتقان عسکر باشچیلیغندامی یوقسا «حاستا آدام» دیب تانیلغان تورکیەنی زمانمزنگ یاش وە ساغلام ملی دولتلەری قاتاریغا کیرتگەن اصلاحاتچیلیغندامی آرتیغراق سیزیلەدر؟ بو جهتنی بیلگیلەش قیین در.

سوڭغو ١٥ ییل ایچندە آتاتورك طرفندان أوتکەزیلگەن رەفورملار سایەسندە تورکیەدە بولغان أوزگەریشلەرنی دنیادا بلکە هیچ بر دولت کورمەگەن وە بیلمەگەندر. بو رەفورملار تورکیە دولتینگ یالغز تیشقی کورونوشینی ایمەس، حتی تورك خلقینگ توشونوش طرزینی وە فکر باغیتینی أوزگەرتدی.

آتاتورکنگ بویوك عسکر باشچیلغی وە رەفورماتورلق کبی وصفلارینا اونگ درایتلی بر دیپلومات بولغانلغینیدا قوشماق کیرەك. «بالقان اتفاقی» معاهدەسیله (٩. ٢. ٣٤) تورکیەنی بالقان دولتلەری باشینا کیترگەن دیپلومات آتاتورك، سعدآباد آڭلاشماسیله (٨. ٧. ٣٧) تورکیە جمهوریتینی

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

يه‌كی ملی تورموشغا آدیم آتقان اسلام آسیاسی دولتله‌ری عراق، ایران
وه آفغانستان‌غا باشچی ایتب قویوشغا موفق بولدی.

هیجان وه شاشیلینچ ایچنده یازیلماقدا بولغان بو قیسقا مقاله‌ده آتا-
تورکنگ بویوك ره‌فورملاری حقندا تیبشلی درجه‌ده معلومات بیره‌آلمادیق.
مجموعه‌میزنگ کیله‌جه‌ك سانلارندا بو مسئله‌گه بر داها قایتاجاقمز. بو
یازوِنی آیاقلارکه‌ن تورك خلقینگ بویوك اوغلو آتاتورکنگ عزیز روحی
قارشیسندا سایغی ایله باش ایگه‌میز. یاتقان یری یومشاق وه قالدیرغان
اثری مه‌نگو بولسون!   «یاش تورکستان».

*

ساویت حکومتینگ 21 نچی ییللغی مناسبتیله

1938— $\frac{\text{7-XI}}{\text{25-X}}$ —1917

بو ییل روس بولشه‌ویکله‌ری أوزله‌رینگ حکومت باشیغا کیلیشله-
رینی ۲۱نچی دفعه بایراملاماقدادرلار؛ بو ایسه بیز تورکستانلیلار اوچون
۲۱نچی ملی ماتم ییلی دیمه‌کدر. أوتکه‌ن ۲۰ ییل «یکونیگه» کوز یوکور-
توب باقساق، بو ییللارنگ یالغز ییگیلگه‌ن بیزله‌ر اوچون‌گنه ایمه‌س،
ییگوچیله‌رنگ اوزله‌ری اوچون ده فاجعه‌لی ییللار بولوب کیچکه‌نینی
کوره‌میز. آچیق سوغوش میدانندا ییگیلیب چیققان بیزله‌ر، روس پروله‌تار
دیکتاتورلغنا قارشی تینماسدان کوره‌ش یورگوزوب کیلمه‌کده بولغان
خلقیمزنگ ملی مورال قوتینگ تیره‌نله‌ب بارایاتقانینی کورمه‌کده وه
دوشمانمزنگ ایسه مورال جهتده‌ن توبه‌نله‌ب، نفوذ وه اعتباری قولاب،
رحیمسز قانلی ته‌ررورنی حددان تاشقاری کوچه‌یتیش مجبوریتنده قالغا-
نیغا شاهد بولماقدامیز. ۲۰ ییل نهایتنده تورکستان کیبی غیر روس
مملکتله‌رده ساویت حکومتینگ تایانچیغی سانالغان «ملی قوتله‌ر» قریلیب،
له‌نین‌نگ أیگ یاقین فکر یولداشلاری، روس بولشه‌ویزمینگ مفکوره-
چیسی وه اوقتوبر انقلابینی «یاراتوچی» شخصلارنگ بوتونیسی اورتا-
لیقدان کیتمه‌کده‌در. روس أوقتوبر انقلابینگ «آوروپادا پروله‌تار دیکتا-

تورلیغی وه مستملکه‌له‌رده ملی آزادلق انقلابی» دیگه‌ن بویوك وه مقدس
مقصدلاری اورنیغا کیلمه‌سده‌ن قالدی. ایتالیادا «فاشیزم» وه آلمانیادا
«ملی سوسیالیزم»، آوروپانیگ آلمانیا بیله‌ن ساویت روسیا آراسنداغی
بوتون أولکه‌له‌رده قوممونیست فرقه‌لارینگ یوق بولوب کیتیشیگه سبب
بولدی. حقیقتاًده لهستان، ماجارستان، یوغو-سلاویا، بولغارستان، یو-
نانستان، بالتیق دیگزی بویونداغی فینلاندیا، ئه‌ستونیا، لاتویا وه لیتوا
هه‌م آوروپانگ ایگ ده‌موقراتیك جمهوریتی تانیلغان اسویچره‌نگ کوبگنه
قسمندا قوممونیست فرقه‌سی قانونله‌یاساق ایتلگه‌ن. اورتا آوروپادا قوممو-
نیست فرقه‌سینگ مملکت سیاستنده رول اویناديغی بیرگنه دولت چه‌خو-
سلوواقیا، ساویت روسیا بیله‌ن سیقی یاقینلیق باغلادیغندان فلاکتکه
اوچراب أوزیله بیرلیکده قوممونیست فرقه‌سینی هه‌م اولدوردی. قوممو-
نیزم فرقه‌سی پورتاگیز وه اسپانیانگ ملتچیله‌ر حاکمیتنده‌گی (۲/۳) قسمندا
هه‌م یاساق ایتلگه‌ن. انگلتره وه بلجیقادا قوممونیست فرقه‌سینگ رولی
یوق کیبی. یالغز فرانسادا قوممونیست فرقه‌سی بیرآز سیاسی رول اوینا-
ماقدادر؛ فقط بونگچون فرانسز قوممونیستلاری، موسقوا حکومتینگ
نوسقاوی بویونچا، روس بولشه‌ویکله‌رینگ وه اولار آرقاسیدان اوز-
له‌رینگ ده «سوسیال-فاشیست» دیب آتاب کیلدیکله‌ری فرانسز سوسیا-
لیستلاریله سوك وقتغاچا بیرکوچه‌ده یوروشنیده ایسته‌مه‌دیکله‌ری رادیقال
فرقه‌سیغا «تیزکه‌لیش»نی قبول ایتیش مجبوریتنده‌درله‌ر...

آسیادا ختای بوکون اوزینگ کوب ییللاردان بیرلی روس بولشه-
ویکله‌ریگه کورسه‌تیب کیلدیگی سیمپاتیسی وه دوستلق سیاستی «أونومینی»
نوپلاماقدادر. آسیانگ أیگ قوتلی دولتی یاپونیا ختایدا ساویت تأثیرینی
قوروتماق اوچون قلیچینی کوته‌ریب حرکتکه کیرمه‌که‌ده‌ر.

روس بولشه‌ویکله‌ری أیگ مقدس مقصدلاریندان سانالغان مستملکه-
له‌رده «ملی آزادلق انقلابی»، مستملکه‌چی—ایمپه‌ریالیستلار ایشیتب
قویماسین دیه‌ره‌ك، سه‌س چیقارماسدان—شیپرله‌ب» گنه سویله‌یتورغان

بولدیلار. مستملکه خلقلاریدا «قوتقاروچی» روس بولشهویکلهرینگ ساویت توپراغندا قای طرز «ملی آزادلق» سیاستی یورگوزمهکده بولغانلارینی کوروب، اولارنگ پرووقاسیونیغا بیریلگهنلکدهن ایمپهریالیست خوجاینلارله معاملهگه کیلیشنی آرتیغراق کورمهکدهلهر...

بوتون دونیا پرولهتار انقلابی وه مستملکهلهرده «ملی آزادلق انقلابی» اوچون یوروتکهن حرکتلهرینده یکیلیب چیققان روس بولشهویکلهری نهایت یوزلهریگه «آوروپا دهموقراسیسی دوستی» وه سوڭ زمانلارغاچا حقارت ایتب کیلدیکلهری «وهرسای ترتیبی» بیلهن «ملتلهر جمعیتی» طرافداری ماسقاسینی کییب آلدیلار. فقط کیچهگنه باریشماس دوشمانی — آوروپا ایمپهریالیست-دهموقراسیسیله یورگوزوله باشلاغان بو سیاسی اویون «موفقیتی» اوزون زمان دوام ایتمهدی. نهایت مهنه حاکمیتینگ ۲۱نچی ییللیغینی روس ساویت حکومتی بوتون دونیادا — یالغزغنا تورکیهدهن باشقا دوستی قالماغان حالده قارشی آلماقدادر. بولشهویك مطبوعاتی ایله بولشهویکلهرنگ اهمیتسز دوستلهرینگ چیکسز پروپاغانداسیغا رغماً بوکون ساویت روسیانگ حربی قوتیگه اینانوچیلار قالمادی.

ساویت حکومتینگ ۲۰ ییل اوتکهندهن سوڭغو «قازانچلاری» مهنه شو ههم ایدهئولوژی ههم خارجی سیاست میدانندا اوچراشدیغی «خرابه»لهردهن عبارت در.

بونیڭله برابر روس بولشهویکلهرینگ هیچ انکار ایتب بولمایتورغان بیر یوتوغی بار، که او دا، اولارنگ ایسکی ایمپهریالیست چار روسیاسی توپراغندان أوزلهریگه «میراث» بولوب قالغان قسملارینده حاکمیتنی ساقلاب قالا بیلیشلهریدر. بزنگ ملی منفعتمیز باقیمندان بو وضعیت بولشهویکلهرنگ انقلابی ایدهئولوژی (مفکوره) میدانندا اوچراتدیغی بوتون موفقیتسزلکنگ اهمیتنی آزایتماقدادر. طبیعی بز روس بولشهویزمنی فلاکتینگ بوتون دونیاغا یاییلیب کیته آلماغانی اوچون قوانمالیمیز، لاکن روس بولشهویزمی مفکوره وه خارجی سیاست میدانلاریندا‌غنا خرابهلگه

توشوبگنه قالماسدان، بوتونلهی یوقالب کیتسه ایدی، بیزنگ قوانچیمز داها دا آشقان بولار ایدی!

بولشهویزم ایدهئولوژیسینگ موفقیتسزلککه اوچراب قالغانلیغی اوگا قارشی یوروتولمهکده بولغان کورهشیمزگه قولای زمین حاضرلایاجاقدر. فقط بولشهویزم حاکمیتندهن قورتولوش، مملکتنی آزاد ایتیش بوکونگهچه یوروتولوب کیلگهن کورهشنی اوزلوکسز دوام ایتدیریب باریش نتیجهسندهگنه توغاتورغان نهرسهدر. کورهشیمز دوام ایتب تورارکهن، اونگ «یوتوقلار»ندان بحث ایتب بولمایدر. حاضرچالق بیز دوشمانیمزنیڭدا اعتراف ایتدیگی — مملکتدهگی ملی قوتلهرله، بیز مهاجرتدهگیلهر آراسنداغی سیقی باغلانیشنگ دوام ایته یاتقانلغین سویلهب اوتمهکله قناعتلانامیز.

بو ییرده ملی کورهشیمزنگ موفقیتله نتیجهلهنیش شرطلارینی ههم أوزومیزگه ههم ده بزنی تیڭلهوچی وطنداشلارغا قایتادان ایسلهتیب اوتوشنی لازم تاپامیز. اوتکهن ۲۰ ییل ایچنده یورتمز باشیغا کیلگهن بویوك اوزگهریلیشلهر قارشیسندا بیز وطن آزادلغی اوچون قوللانغان ایسکی اصولنی قایتادان کوزدهن کیچیریب «تصحیح» ایتمهلیمز. ملت تورموشندا پیدا بولغان یهگی وضعیت بیزنی بوگا مجبور ایتهدر. ایسکی اصول دیهرکهن بیز أیڭ اول کیچیردیگیمز قوزغالان «باسماچیلق»دان بحث ایتمهکچی بولامیز. «خوقند مختاریتینی» بیقیتیب تورکستانی قایتادان استیلا ایتکهن روس قوتلهریگه قارشی اویانغان تورکستان خلقینگ شدتلی نفرتی «باسماچیلق» شکلینی آلغان ایدی. او زمان تورکستان خلقی باشقا بیر شکل وه اصولدا حرکت ایتالمایتورغان وضعیتده ایدی. اونی ههم آیتیش لازم، که «باسماچیلق» طبیعی وه قانونی بیر حرکت بولوب قالماسدان، تورکستان ملی قورتولوش کورهشنده کهتته رول اوینادی. باشلانیشندان آرتیق ۲۰ ییل أوتکهندهن سوڭ، بیز «باسماچیلق»قا سکونتله باقیب، اونگ حقندا «بیطرف» حکم بیره بیلهمیز؛ بو بیزنگ ههم وظیفهمیز ههم حقیمزدر. وطن حقی وه ناموسی اوچون باسقینچیلارغا

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

قارشی قورالسز کوته‌ریلیب قانینی توکوب ، جانلارینی قوربان ایتکه‌ن قهرمان قارداشلاریمز روحی قارشیسندا باش ایگه‌میز؛ لاکن بیزنگ تشکیلاتسز وه ترتیبسز یورگوزولگه‌ن «باسماچیلق» حرکتی باشدانا‌ق سیاسی باقیمدان باردیقچا ضعیف وه ترتیبلی اوردوغا قارشی کوره‌شده شبهه‌سز یینگیلیب چیقاتورغان بر شکل آلغان ایدی. «باسماچیلق» حرکتینگ باشقاروچی سیاسی مرکزی بولماغان. باسماچی دسته باشچیلاری دوشمانتی اوز قهرمانلقلاریله «کرامت» نتیجه‌سنده ییگه‌تورغانلاریغا کوبره‌ك ایناناغانلار ایدی. سوگراق «باسماچیلق»قا سیاسی بیر تشکیلات شکلی بیریب ، اونی معین مرکز باشچیلیغی وه پروغرام یولیله آلیب کیتمه‌کچی بولسالار هه‌م ایسته‌نیلگه‌ن نتیجه چیقمادی ، چونکه «پروغرام» زمانی أوتوگکره‌ب کیتکه‌ن ایدی. اول باشدان توغرو یولغا قویولماغان بیر ایشنی معین زمان أوتکه‌ن سوك قایتادان توزه‌تیش اوچون یارارلیق بر کشی تاپیلمادی؛ یارارلیق بر کشی (مثلا انور پاشا) تاپیلغان چاغدا «باسماچیلق» حرکتی‌نگ توزه‌له آلماس درجه‌گه کیلیب توقتاغانلغی سیزیلدی. نهایت ایش بوزولدی. «باسماچیلق» بیتدی.

«باسماچیلق» أوستونده توقتاب اوتوشیمزنگ سببی ، بیزنگ مهاجرله‌ر آراسندا ایسکی «باسماچیلق» اصولینی کیله‌جه‌ك دور أوچون ده «اویغون» وه «لازم» کوروب یوروچیله‌رنگ یوق بولماغانیدر. یورتداشلاریمز اونی هه‌م بیلیب قویسونلارکه ملی استقلال اوچون کوره‌شیمز عسکرلك قهرمانلغیله ساوق قانلی سیاسیون حرکتله‌رینگ بیرله‌شمه‌سی نتیجه‌سنده گنه موفقیتگه ایریشتریله آلیر. بو ایکیسی بیرله‌شمه‌گه‌ن تقدیرده ، بیز اوچون قورتولوش یوقدور. سیاسی باشچیلق وه عصری تورموشغا اویغون ملی پروغرامدان تاشقاری یورگوزوله‌جه‌ك هه‌ر تورلو حرکت ، او جمله‌ده‌ن ایسکی باسماچیلق اصولی تورکستانتی روس بولشه‌ویزمی اوتوندان باشقا بیر تورلو روس حاکمیتی آلاویغا سوقاچاقدر. بیر روس قولوندان ایکنچی روس قولیغا توشوروش أوچون تورکستانتی قورتاریشنگ بیزچه لزومی ده یوقدور.

یورتداشلاریمزنگ نظر دقتینی جلب ایتمه‌ك ایسته‌دیگمز ایکنچی مهم مسئله — تورکستاننگ ایچکی ترتیبی‌در. بو ساحه‌داغی أیگ مهم نقطه ملی قادرو مسئله‌سی‌در. بزنی سیقیشترغان زنجیرنگ آسماکلیدینی آچاتورغان آچقیچ ملی قادرودور. بو قادرو زمان طلبیگه اویغون بولمالی‌در. مهاجرتده تورکستانلیلار آز ایمه‌س‌در وه اولارنگ بویوك وظیفه‌سی — ملی قادرو ییتیشتریشکه یارده‌م ایتمه‌کدر. مهاجرتده ییتیشتریله تورغان ملی قادرو اوچون شعار — دوشمانغا قارشی آمانسزلیق ، یورت وه خلق اوچون چیکسز سیوگی بولمالی‌در. تورکستاندا یوز میگله‌رچه یاش تورکستانلیلار ساویت مکتبنده‌ن چیقیب‌دا ملی قورتولوش کوره‌شی قهرمانلاری قاتاریغا قویولماقدادرلار. بو حقیقت قارشیسندا بیز مهاجرتده بعضی وطنداشلاریمزنگ ساویت دورینده ییتیشمیش بوتون تورکستان یاشلاریغا ایناماسلق کوزیله قاراشلارینی توغرو تاپماغانیمز بیر طرفدا تورسون ، حتی یورتداشلاریمزنگ اوندای قاراشینی تورکستاننگ کیله‌جه‌گی اوچون یاراماس دیب بیله‌میز.

تورکستانلیلار بیلمه‌لیدرله‌رکه بیز مهاجرتده نه قادار بولساقدا ، آیریم شخصلار آرامیزدا اوزله‌ریگه نه تورلو صفت تاقیب کورونمه‌ك ایسته‌سه‌لر ده — مهاجر اولاراق بز تورکستانتی قورتارا آلمایمز وه تورکستاننگ کیله‌جه‌گینی بیزگنه قوروب بیره آلمایاجاقمیز. بیز بویوك تورکستان ملی اوردوسینگ بیرگنه فرقه‌سی‌میز ، بیرگنه قسمی‌میز. بیز أوز فکریمزنی — تورکستان ملی فکرینی — سربست پروپاغاندا ایتب وه سربستچه تشکیلات اطرافیغا توپلانا بیله‌جه‌ك وضعیتده‌میز وه بو وضعیتمزده‌ن کیله‌جه‌ك ملی مستقل تورکستان اوچون یارارلق خدمت کورسه‌ته‌جه‌ك تشکیلات «نمونه‌سی» توزوش یولندا استفاده ایتمه‌لیمز. بیز اوزومیز قورغان ملی تشکیلاتغا قارشی حرمت وه قیمت بیریش ، تشکیلات نامی وه اعتباریندان اوز باش فائدا وه شخصی منفعت اوچون استفاده ایتشکه هیچ یول وه امکان قویمامالیمز. بیزنگ أوز آرا یالغز تاشقاریلار کوزینده گنه ایمه‌س ، ایگ اول اوز ایچیمزده برلك قورا بیلیشیمز کیره‌ك. اگرده بیز اوزومیز

برلگیمزنی ساقلایا بیلمه‌سه‌ك، تاشقاریدان کیمسه ده بیزگه برلك توزوب بیره آلماس.

ملی فاجعه‌میزنگ ۲۱نچی ییلیندا بیز بو یوقاریدا آیتیلغان ساده‌چه وه هرکسچه قولای آڭلاشیلارلق حقیقتلارنی خاطریمزغا کیتریب توپلامالیمز. بیزنگ شعاریمز—فکرده وه حرکتده برلك بولمالی. تورکستاننگ باشیغا توشکه‌ن آغرلقنگ ۲۱نچی ییلی اونگ سوڭنچی ییلی بولسون ایدی.

*

تورکستاندا قیرغیندان سوڭراغی کورونوش

ساویت حکومتی، ایسکیله‌رنده‌ن قطع نظر، سوك ییل ایچنده ده قات‌قات سایلاولار یاساب، بو سایلاولار آلدندان وه سوڭندان تورلو تازالاو قیرغینلاری أوتکه‌زدی. بو سفرگی قیرغیننگ قوربانلاری اکثریتی ساویت روسیا مکتبینگ ۲۰ ییل أیچنده قوممونیست—بولشه‌ویکلك اساسندا تربیه‌له‌ب یتیشتردیکی، تورلو تجربه‌له‌رده‌ن کیچیرگه‌نده‌ن، «ساویت روسیا پاتریوتلغندا» شبهه قالماغان دیب قبول ایتیلگه‌نده‌ن سوڭ غنا ایش باشینا کیتریلگه‌ن قوممونیست فرقه‌سی صفنداغی کشیله‌ر ایدی. أوتکه‌ن ییلغا چاقلی ساویت أداره‌له‌ری وه قوممونیست فرقه‌سی تشکیلاتلاری باشندا اوتوروب کیلگه‌ن کشیله‌رده‌ن أوزبیکستان عالی شوراسی أجرا قومیته‌سی رئیسی آخونبابا اوغلی یولداش‌دان باشقا برگنه کشی قالماغانلیغی اوزی قیرغیننگ کیڭلیگینی آچق کورسه‌تب تورسا دا بز منظره‌نی برآزدا آیدین کورسه‌تب اوتمه‌ك اوچون تورکستان ساویت مطبوعاتندان بونقطه‌نی ایضاح ایتوچی بعضی نقطه‌لارغا تماس ایتب کیچمه‌کچی بولامز..

«قازاغستانسکایا پراودا» غازیتاسی (۳۸. ۷. ۱۲) قازاغستان دائره‌سنده ۱۹۳۷نچی ییل اورتاسندان ۱۹۳۸نچی ییل مای آیینا قادار فرقه، ساویت وه خوجالق مؤسسه‌له‌ری باشچیلارندان ۵۷۴۰ اورونغا یه‌ڭی فرقه‌لی هم فرقه‌سز بولشه‌ویکله‌ر کیتریلگه‌نلگینی یازادر. سوڭ برنیچه آی ایچنده یالغز زراعت قومیسارلیغی مؤسساتندان ٤٦٤ اورونغا یه‌ڭی کشیله‌ر کیتریلگه‌ن. بو سانلارنی بیروچی ساویت غازیتاسی بونـدای یه‌ڭیله‌نووی لازم کیلگه‌ن اورونلارنگ ینه تولوب یاتقانینی‌دا علاوه ایته‌در.

قازاغستان فرقه مرکزینگ یه‌ڭی باش کاتبی سکوورتسوف أوتکه‌ن ایپول آیندا أوتکه‌زیلگه‌ن ۲نچی فرقه قونغره‌سنده «فرقه مرکزی، مرکزی أجرا قومیته‌سی، قومیسارلار شوراسی»ندان آلمش بر قاتار قومیسارلقلار وه آپپاراتینگ بر نه‌رسه‌گه باراماغانلقلارینی آچیق سویله‌ب چیقدی. («ق. پ.» ۳۸. ۷. ۱۱).

اعدام ایتیلگه‌ن قازاغستان مرکز اجرا قومیته‌سی رئیسی قولومبه‌ت اوغلی اوزاقبای اورنینا کیتریلگه‌ن عمرزاق اوغلی نوربابانگ ایش یوروته آلماغانلیغینی سویله‌ب، بونگله اونگ قوولاجاغینی اعلان ایتکه‌ن قیزیل موسقوا سرداری سکوورتسوف حکومت باشلوغی عیسی اوغلی اورازنگ خلق دوشمانی اعلان ایتیلب یوقاتیلماسیله بوش قالغان قومیسارلار شوراسی ریاستی دائره‌سنده‌گی ایکی اورونباسارنی‌دا قارالاب یوقا چیقاردی. او زراعت قومیسارلیغی، ساوخوز وه تجارت قومیسارلقلاری، استهلاك شرکتی وه باشقا برقانچا مرکزی ساویت مؤسسه‌له‌ری موجودیتینی صفر درجه‌سیگه توشوردی.

عینی قونغره‌ده فرقه مرکزی تشکیلات ایشله‌ری باشلوغی فرقه تشکیلاتی باشچیلغندا أوتکه‌زیلگه‌ن أوزگه‌ریشله‌ر حقندا قیزیق سانلار بیردی. («ق. پ.» ۳۸. ۷. ۱۲). اونگ کورسه‌تووینه قاراغاندا باشلانغیچ فرقه قوروملاری باشچیلارندان یوز ده ۶۱،۲سی یه‌ڭیله‌نگه‌ن. بو یه‌ڭی ایش باشینا کیتریلگه‌ن باشچیلارنگ یارمیسی قاداری (٤٤،۷ پروسه‌نت) ۱۹۳۱/۳۳ ییللاری‌غنا فرقه‌غا کیرگه‌ن کشیله‌رده‌ندر. — فرقه تشکیلاتچیلاری وه کاتبله‌رهیئتنده‌ن یوزده ۳، ٤٦سی‌یه‌ڭیله‌نگه‌ن.

رایون قومیته‌له‌ری هیئتی دها زیاده أوزگه‌ریش کیچیرگه‌ن. اوندا یه‌ڭیده‌ن ایش باشینا کیتریلگه‌نله‌ر یوز ده ۶۷ نسبتنده‌در. بو یه‌ڭی

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

باشلوقلارنڭدا يوز ده ٤٣،٧سی ١٩٣٢دەن سوڭرا فرقەغا کیرگەن کشیلەردر.

ایمدی ولایت فرقه قومیتەلەری قالای؟ ١١ ولایت قومیتەلەری هیئتی عمومیتله آلنغاندا یوز ده ٩٠ نسبتنده أوزگەرگەن. آیریم ولایتلەردە یوز ده یوز أوزگەرولەر ده کورولدی. حتی جمهوریت مرکزی آلما-آتا ولایت فرقه قومیتەسی یوز ده ٩٠ نسبتنده أوزگەریشکه معروض قالدی.

قازاغستانداغی وضعیتنی بو قاداریدا آچیق کورسەته بیلسه کیرەك. ایمدی تورکستانڭ باشقا بورچه کلەرندەن خبر آلایلق. مەنه أوزبیکستان فرقه مرکزی باش کاتبی عثمان یوسف فرقه ایشلەری باشچیلغینا سایلانغان ٢٠٨٨ کشینڭ ١١٦٣ی یعنی یوز ده ٥٥،٧سی یەگیدەن فرقه ایشلەری باشینا کیتریلگەن کشیلەر ایکەنینی، ١٨٣ فرقه قومیتەسی کاتبلەرینڭ ٩٢سی، ٤٥٤ فرقه تشکیلاتچیسینڭ ١٨٦سی وه ٤٨٧ رایون فرقه قومیتەسی اعضاسینڭ ٣٤٥ی یعنی یوز ده ٧٠،٨ی یەگی کشیلەر بولغانینی سویلەیدر. («پراودا ووستوکا» ٣٨. ٦. ١٢).

تاجکستان فرقه مرکزی باش کاتبی پروتوپوپوف، رئیس جمهور شاەتیمور، حکومت رئیسی عبدالله رحیمبای قومیسار وه فرقه باشلوقلاری عشور اوغلی، شیرین اوغلی، حسن اوغلی وه باشقالارنی «ملتچیلك وه ساویت دوشمانلیغی» بیلەن عیبلەب، بولارنڭ قولی آستندا توزولگەن خلق دوشمانلاری او یاسینڭ توزدورولغانلیغینی بیلدیرمه کله باشلاغان نطقندا شهر، منطقه، رایون قومیتەلەری هیئتینه سایلانغان ٦٢٥ کشینڭ ٢٤٧سی یەپ-یەگی کشیلەر ایکەنینی آگلاتدی. فرقه کاتبلەری تودەسینه یەگی کیتریلگەن کشیلەر سانینی او ١١٤ دیب کورسەتەدر. («قوممونیست تاج.» ١٧.٦.٣٨). طبیعی بو یەگی ایش باشینا کیتریلگەنلەرنڭ اورنینی اولدەن اشغال ایتوچیلەر ساویت ایمپەریالیزمی تەررووری قوربانلاریدر.

ساویت مطبوعاتینڭ بر قسمندا اوچراتدیقلاریمزدان کیچیك بر

نمونه اولماق اوزره کیتردیگمز بو مثاللار اون میگلەرچه کشینڭ باشینی یەگەن سوڭ قیرغین حقندا بر تصور بیره آلیر دیب امید ایتدیگمز کبی بو عینی زماندا ساویت روسیا طرفندان یگرمه ییلدان بیری یوروتولوب کیله یاتقان مفکوره کورەشینڭ نتیجەسینی ده کورسەتەدر.

کوبچیلگی ساویت مکتبلەرنده یتیشتریلگەن، تورلو تجربەلەرله «ساویت پاتریوتلیغی» قطعی تعیین ایتیلگەندەن سوڭ ایش باشینا کیتریلگەن بو کشیلەر بوتونیسی استثناسز ساویت دوشمانلیغی، تورکستان ملتچیلگی وه تورکستانی ساویت روسیادان آیریب کیتو اورونوشی بیلەن عیبلەنەدرلەر. ساویت روسیانڭ بو «یەگیلەو» حملەسینڭ قای استقامتده بارا یاتقانینی ایش باشینا سایلاب کیتریله یاتقانلارنڭ تیپی وه ساویت روسیا سردارلارینڭ یەگی ایش باشچیلارینا قویماقدا بولغان طلبلەری کورسەتەدر. بونداپلارندان مینەنبەرغ اسملی بریسی ایش باشینا ساویت وطننه چین کوگلدەن بیرلیب سوگیغا قادار صداقتله خدمت ایتەجەك کشیلەرنی کیترو لزومندەن بحث ایتدیکی کبی اوزلەرنچه أیش یوروته بیلمەیتورغان بو «یەگی رهبرلەر»گه سیاسی وه اقتصادی ایشلەرنی یوروتو یولینی کورسەتو کیره کلگندەن سویلەیدر.

دیمەك بوکون ایش باشینا کیلەبیلمەك أوچون باشندا اوتوردیغی ایشنی آگلاب یوروته بیلو اقتدار وه لیاقتی ایمەس ساویت روسیاغا صداقت وه مستقل ایش یوروته بیلمەیتورغان، یاردەمگه محتاج بر شخصیت بولو کیرەك. حقیقتاً ده ایش باشینا کیتریله یاتقانلارنی دقتله کوزەتسه گز، عینی حالنی داها آچیق کورەسز. برنیچه مثال آلایلق:

بو قادار تولقونلار، اوت، سو تاشقینلارندان کیچیب موسقوا عالی شوراسی رئیسی اوروتباسارلیغی عالی شورا تیشقی سیاست انجمنی اعضالغینا قادار کوتەریله بیلگەن آخونبابا أوغلی یولداشنی کوریڭ. بو کشینڭ برگنەمزیتی مثلسز جهالتی، هیچ بر شی آگلاماغانلیغی وه باشینا نوختا سالیب قای طرفغا تارتسا یوری بیرگەنیدر.

تاجیکستان رئیس جمهوری ایتب ده عینی جنسدەن بریسی، شاه گدای اوغلی منور اسملی بر حمالنی بیلگیله گەنلەر. بو کشینیگ ١٢ ییل حماللق ایتکەنلکدەن باشقا بر وصفی بولماغانلیغینی ساویت مطبوعاتی اوزی سویلەیدر.

سلطان اوغلی مقصوم آتلی بریسی تاجیکستان محلی صنایع قومیسارلغینا بیلگیلەنمشدر. بو کشی تورکستان عصیان حرکتی — باسماچیلقغا قارشی کورەشووی وه نهایت لاقایلی ابراهیم بیکنی توتوب بیروی کبی ملی خیانتلەری بیلەن «ساویت وطنپرورلگی»نی اثبات ایتکەن بریسیدر. سلطان اوغلی نگ ملی خیانتنده قاتناشی اوچون علی مردان اوغلی عبدالرحمن اسملی بریسی ده جمهوریت باشلوغی اورنباسارلغینا تعیین ایتیلمشدر. ساویت دوشمانلیغی، ملتچیلك بیلەن عیبلەنب اعدام ایتیلگەن قازاغستان «رئیس جمهوری» قولومبەت اوغلی اوزاقبای یرینه کیتریلگەن عمرزاق اوغلی نوربابا ایسه تجربەسزلکندەن ایشنی یوروته آلمای اورندان توشورولوب اوتورادر. ایمدی اونگ یرینه ده سلطان اوغلی تیپندەن بریسینی تاپب قویغانلاردر. ایسکیده فرقه ستاژی دیگەن بر نەرسه بار ایدی. ایمدی اونگ یرینه «ساویت وطننه صداقت» دیگەن نەرسه قوندی. بو صداقتنگ اولچوسی ایسه ملی خیانتدر. بوندایلاری کیرەگی نسبتنده تاپیلمایدر. اونگچون بو یەگیلەشکەن باشچیلق، بالخاصه فرقه تشکیلاتی باشچیلغینگ ملی باقیمدان کورونوشینی بیلیب کیتیش ده مسئلەنی آنچاغنا آیدینلاتا تورغان بر نقطەدر. ساویت مطبوعاتینگ بو نقطەنی یاشیرو اوچون بوتون غیرتینی صرف ایتمەکده بولووینه رغماً هیچ بولماغاندا او حقدا بر تصور آلوغا یارارلق ماتەریال یوق ایمەس. اوتکەن ایون، اییول آیلارندا اوتکەزیلگەن قونغرەلەرنگ سایلاب قالدیردیغی فرقه مرکز هیئتلەری بونگ ایگ جانلی کوزگوسیدر. قازاغستان فرقه مرکز قومیتەسی باش کاتبی سکوورتسوف یانندا فرقه مرکزی هیئتنه سایلانغان ٧١ اعضانگ ٤٠ ی، ١٥ نامزدنگ ٨ ی، ٧ تفتیش هیئتی اعضا-

سینگ ٦ سی تورکستانلیلق بیلەن هیچ بر قاندای باغلانیشی بولماغان، روسیادان کیتریلگەن عنصردر. قیرغیزستاندا برنچی وه اوچنچی کاتب ایله ٥٧ اعضانگ ٣٣ ی، ١٥ نامزدنگ ٩ ی؛ تفتیش هیئتی اعضاسینگ ٤ ی تورکستانغا یات عنصرلاردر. تاجیکستاندا برنچی کاتب پروتوپوپوف یانندا ٦٦ کشیلك اعضانگ ٤٥ ی، ١٥ نامزدنگ ١٣ ی، ٧ تفتیش هیئتی اعضاسینگ ٥ ی؛ تورکمەنستاندا برنچی وه اوچنچی کاتب یانندا، ٦١ اعضاسینگ ٣٥ ی، ١٥ نامزدنگ ١٢ سی، ٧ کشیلك تفتیش هیئتی نگ بوتونیسی یاتلاردادر. بو حال یالغز مرکزی باشچیلقدا غنا ایمەس، تا محلی تشکیلاتلارگەچه اوزانادر. بونگ سببینی یوقاریدا کیتردیگمز ایسکیلەرینه یوکلەتیلمەکده بولغان اتهام وه یەگیلەرینه قویولماقدا بولغان «صداقت» طلبی ایضاح ایتەدر.

***

سوڭ آیلاردا ساویت مطبوعاتینی مشغول ایتمەکده بولغان ایگ مهم مسئلەلەرنگ بیریده یوز تورلو تازالاو، تەررور، هایداولارله بوشالیب قالغان فرقه صفلارینی یەگیدەن تولدرو مسئلەسیدر. ساویت مطبوعاتینی آیلاردان بیری مشغول ایتب کیلەیاتقان بو مسئلەنگ باریشینا دقت ایتسەگز، اونگ دا مملکتمزدەگی حقیقی، روحی، فکری وضعیتنی، مفکوره مجادلەسی وضعیتینی کورسەتوچی کوزگولەردەن بریسی بولغانینی درحال آگلاب آلاسز. فرقه باشقارمالاری وه باشلوقلاری هەر ساحەدا بولغانی کبی بوندا دا هەر قاندای جنسدەن بر آدیم آتونگ مسئولیتندەن قورقسالار خلق، بالخاصه قولخوزچی دهقان وه ایشچی قاتلامی فرقەغا یاناشودان قاچادر.

قازاغستان فرقه تشکیلاتی ١٩٣٦ نچی ییلی اوقتوبرندان ١٩٣٨ نچی ییلی اییولی سوگینا چاقلی ٥٨٠٨ کشینی فرقه نامزدلگنه آلغان وه ٣٨٢٤ کشینی نامزدلکدەن فرقه اعضالغینا کوچورگەن. بونگ دا کوبچیلکی سوڭ ییل، سوڭ آیلار ایچنده. («ق. پ.» ٣٨ .٧ .٢٩).

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

تورکمه‌نستان فرقه قونغره‌سی توپلاندیغی زمان عمومیتله فرقه صفندا ٤٣٩١ اعضا وه ٢٤٠٦ نامزد بولغان. فرقه‌غا یه‌گیده‌ن اعضا قبولی باشلانغان چاغدان آلیب کیچیکه‌ن ٢٠ آی ایچنده ٣٣٠ کشی نامزدلکده‌ن اعضالققا کیچیریلگه‌ن وه ٤٨٨ کشی نامزدلققا قبول ایتلگه‌ن. («ت. ایسکرا» ٣٨. ٧. ١٤).

تاجیکستاندا سوڭ ٨ آی ایچنده، یعنی معرکه‌نگ ایگ قیزغین دوره‌سنده ٣٨٤ کشی نامزدلکده‌ن اعضالققا کیچیریلگه‌ن وه ٦٩٣ کشی نامزدلققا قبول ایتیلگه‌ن.(«ق. ت.» ٣٨. ٦. ١٧). عینی غازیتاغا کوره کوب رایونلاردا معرکه حالا باشلانماغان. قوبییشه‌ف، قولخوز آباد، آب گرم کبی رایونلار تشکیلاتندا بر ییل وه ٧ آیلق مدت ایچنده برهه‌ر نفرگنه نامزد یازیلغان. تاجیکستاننگ أیگ بویوك صناعی مؤسسه‌سی سانالغان ٤ میگده‌ن آرتیق ایشچیسی بولغان ایپه‌کچیلك قومبیناتندا بوتون ١٩٣٧نچی ییلی اوزونی فرقه‌غا برگنه نامزد یازیلغان وه بر نامزد اعضا-لققا کیچیریلگه‌ن. ٣٥ میگده‌ن آرتیق ایشچینگ توپلاندیغی خوجند(له‌نین آباد) صنایع دائره‌سی تشکیلاتلارندا دا عینی وضعیت حاکمدر.

قیرغزستاندا ١٥٠٠ قادار ایشچیسی بولغان قیزیل قیه کومور کانندا ایسه بو مدت ایچنده ٣ گنه کشی فرقه‌غا یازیلمشدر.(«ساوه‌تسکایا قیر-غیزیا» ٣٨. ٨. ٢٧).

قازاقستاندا اوزی اولدوقچا سوست بارا یاتقان فرقه‌غا تارتو ایشینگ بالخاصه ایشچی وه قولخوزچی دهقانلار ایچنده فجیع بر وضعیتده ایکه‌نی ساویت مطبوعاتینگ فغانینی کوکلرگه چیقارماقدادر. آدم عقلی فرقه تشکیلاتی بولماغان وه قومسومول تشکیلاتینگ ایزینی ده کورمه‌گه‌ن میگله‌رچه قولخوزلار (قازاقستاندا بوتونیسی ٧ میگ قولخوز بار.) بار-لغندان شکایت ایتوچی قیزیل مطبوعات صنایع دائره‌سنده فرقه تشکیلا-تندان اوزاق قالایاتقان عنصرنگ ده ایشچی عنصر بولغانینی آچیق سویله‌یدر وه بونی یه‌گی فرقه‌غا آلنغانلارنگ یوز ده ٨٠ ده‌ن آرتیغی

مأمورلار ایکه‌نینی کورسه‌تو بیله‌ن داها زیاده آیدینلاتادر.(«ق. پ.» ٥ ایون ١٩٣٨).

بو جهتنی داها آیدین کوره بیلمه‌سی اوچون قازاغستاننگ جمهوریت مرکزی وه صنایع مرکزله‌رنده‌ن بری سانالغان آلما-آتا فرقه تشکیلاتنداغی ٤٣٣١ کشینگ مشغولیتی باقیمندان بولونوش نسبتینی کوروب کیچه‌یلیك:

یوزده ٦٨،٤ مأمورلار.
یوزده ١٥،٤ ساویت مکتبله‌ری طلبه‌سی.
یوزده ١٢،٠ ایشچی.
یوزده ٤،٢ قولخوزچی وه باشقا قاتلام.

بو سانلار آچیق کورسه‌تب توراد‌ر، که اجتماعی قاتلام وه صنف اساسندا قوررولغانلیغی ادعا ایتیلگه‌ن بولشه‌ویك — قومونیست فرقه‌سی تورکستانغا کیلگه‌نده سوزنگ تولا معناسندا قیزیل روس ایمپه‌ریالیزمی مستملکه سیاستی عنصرینا آیلانغان.

ساویت مطبوعاتندان آلدیغمز بو فاکتلارنگ أفاده‌سینی خلاصه ایتمه‌ك ایسته‌سه‌ك نظردقتمز ایلك سیرادا تورکستان ملی مفکوره‌سینگ روس بولشه‌ویزم — قومونیزم ایده‌سینه قارشی کوره‌شی مسئله‌سینه کیلب تیره‌له‌در. ٢٠ ییل اول چار اوردولاری سونگوسینه گنه تایانیب تورکستاندا حاکمیتینی تورغوزا بیلگه‌ن بولشه‌ویك روسیا بر طرفدان تورکستان ملی مفکوره‌سینی أولدورمه‌ك ایکنچی طرفدان أوز غایه‌سینه خدمت ایتدیره بیله‌جه‌کی عنصرنی حاضرلاماق اوچون ٢٠ ییلدان بیری اوروندی. بو مقصدینا ایریشه بیلمه‌ك اوچون او هیچ بر نه‌رسه‌نی آیامادی، هیچ بر چیر-کینلکده‌ن جیکینمه‌دی. فقط بوتونیسی قومونیست فرقه‌سی صفندا وه ساویت حکومتی خدمتنده یورگه‌نله‌رده‌ن عبارت اون میگله‌ب جزالاندیریلغان، میگله‌ب أولدورولگه‌ن سوڭ ساویت دوشمانلاری گروهی وه اونلارغا یوکله‌تیلگه‌ن ملتچیلك، استقلالچیلق عیبله‌ری قیزیل روسیا ایمپه‌ریالیزمی-نگ ٢٠ ییللق زحمتی بوشقا کیتکه‌نینی، اونگ نه تورکستان ملی مفکوره‌سینی أولدوره بیلدیگینی وه نه‌ده کیتردیگی یات مفکوره اوچون

تورکستانیڭ روحندا کیچکنه گنه بولسا دا بر اورون قازانا آلدیغینی
کورسه‌تدی. بو سوڭ تدبیرله‌ری‌ده اونڭ بوکونگه قادار بولغانی کبی
بوکونده‌ن سوڭرا دا یالغز روسیادان کیتردیگی مأمورلاری صداقتی وه
روس اوردولاری سونگوسینه گنه تایانیب توتونا بیله‌جه‌گی قناعتنه کیلگه-
نینی کورسه‌ته‌در. بو ایسه هه‌ر نه‌رسه‌ده‌ن اول اونڭ مفکوره‌چه افلاسی
دیمه‌کدر. یورتومزداغی بو مفکوره کوره‌شی منظره‌سی خلقمزداغی ملی
روح وه تمیز قاندان ملهم توروقنی، بوتون یاتلقلار او جمله‌ده‌ن یات
مفکوره‌له‌ر، زهرلی ایده‌له‌رگه قارشی مقاومت کوچینی کورسه‌ته‌در. او-
نوتماسلق کیره‌ك‌که تورکستان خلقی تیشی تیرناغنا قادار قوراللانغان،
هیچ بر تورلو چیرکینلکده‌ن جیکینمه‌یتورغان اوموزینا مینب اوتورغان
وحشی بر دوشمانغا قارشی یوروتدیگی بو مفکوره کوره‌شنده یالغز تمیز
قانینڭ صلابتنه، عرقی اوصافینڭ اصالتنه، عصردیده ملی کولتورینڭ
معنویاتنه گنه تایانمشدر. طاهر.

*

معارف جبهه‌سنده

۱۹۳۸/۳۹نچی اوقو یيلی تورکستاندا رسماً برنچی سه‌نتابرده
باشلاندی. فقط بو دفعه دا اوقو یيلینا هه‌ر جهتده‌ن حاضرلقسز کیریلمش-
در. مثلا یه‌گی اوقو یيلی باشلانارچاغی تورکستانڭ تورکمه‌نستان
قسمندا وضعیت شوندای ایدی:

قوروولوش ماته‌ریاللاری ایله اوپچون(تأمین) بولماق باقیمیندان
تورکمه‌نستانڭ أڭ آلغی صفدا توراتورغانلغی ایلگه‌ری سوروولگه‌ن
قیزیل سو شهرنده‌گی تولوق بولماغان اورتا مکتبڭ قوروولوش ایشله‌ریگه
شو یيل فیورال آیینڭ ۱۱نده باشلانمش ایسه ده آوغوست اورتالارینا
قادار آنجاق فوندامه‌نتی قوروولوب بیتمشدر. شو شهرده‌گی باشقا مکتب-
له‌رنڭ تعمیر ایشله‌ری‌ده بوتونله‌ی اونوتولمشدر. قیزیل سو رایونیداغی
تولوق بولماغان اورتا مکتبله‌ر وه اورتا مکتبله‌ر اوچون ۵۵ معلم کیره‌ك

ایکه‌ن، او یيرگه آنجاق ۹ معلم کونده‌ریلمشدر(«ساویت تورکمه‌نستانی»
۲۸.۸.۳۸). یه‌گی اوقو یيلی باشلانماسدان اوچ کون ایلگه‌ری باسیلغان
عینی ساویت غازیتاسندا «باغئه‌رده‌ن رایونندا ۲۱ دولو ده‌گل اورتا وه
باشلانغیچ مکتب بولوب، شولاردان دشت، یاراجی وه نوحور اوبا-
لارنداکی مکتبله‌رڭ تعمیرینه بوگونه قادار باشلانمامشدر. رایونڭ
مرکزنده ۲۸۰ اوقوچی سیغارلیق ۱۰ یيللیق مکتب سالینمالی، اونڭ
قوروولوشینا مای باشندا باشلانمالی وه شو یيلنڭ اوقو یيلینا یتشترمه‌لی
ایدی. اما رایون قوروولوش أداره‌سی باشلوغی رومانوفڭ اهمالی
آرقاسندا بو ایش جوده گه‌وشه‌ك باریار...» دیلمه‌کده‌در.
تاختابازار رایونیدا (بو رایونڭ معارف بولومی مدیری‌لوکایه‌ف
در) پلان بویونچا ۲۹ مکتب تعمیر ایتلمه‌لی ایکه‌ن، بولاردان یالغز
پولتاوا وه داش‌کوپری قوروولوشنداغی ایکی مکتب تعمیز ایتلمشدر. شو
تاختا بازار رایونیدا ۶ دولو ده‌گیل اورتا مکتب آچیلمالی ایکه‌ن،
بولارنڭ ایکیسی اوچون یيرکورسه‌تیلمش، فقط قالغان تورتی اوچون
معارف بولومی یيرده تاپالمامش وه اولارنی سالو اوچون پولی‌دا یوقمش.
بو معلوماتنی بیروچی «ساویت تورکمه‌نستانی»، ۲۰.۸.۳۸ تأریخلی
سانندا، تاختابازار رایونیداغی مکتبله‌ر حقندا توبه‌نده‌گی سطرلارنی
یازماقدادر: «رایونداکی مکتبله‌رڭ ۱۶سی یيرلی تیپده بولوب، اولار
ایشه یاراماز. فقط سوڭغو چاغلار سالینان آوروپا تیپنده‌کی مکتبله‌رده
بوزولوب کیتمه کده... ئه‌نگه‌لس آدینداکی بر قولخوزدا بولان مکتبنڭ
قوروولدیغینا هنوز ایکی یيلدان آشمادیغی حالده، تامینڭ بر طرفی
چوکوب صنفداکی نه‌رسه‌له‌ری خراب ایتمشدر. آوروپا تیپنده سالینان
باشقا مکتبله‌رڭ ده حالی اویله اولدیغندان، اولاردان تعمیراتسز فایدا-
لانماق ممکن ده‌گیل... رایون مکتبله‌ری أوچون ۱۳۳ سیرا، ۶۲ اوتور-
غوچ، ۲۰۱ قاراتاختا تعمیر ایتلمه‌لی ایکه‌ن، یالغز ۱۸ سیرا ایله ۱۶
اوتورغوچ تعمیر ایتلمشدر. تاختا بازار رایونیداکی مکتبله‌ره ۳۰۰ده‌ن
آرتیق سیرا کیره‌ك. رایون بویونچا دولو ده‌گیل اورتا مکتبله‌ر أوچون

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

۱٦ ، باشلانغيچ مكتبله‌ر أوچون ٤٣ ، روس ديلينى گيچمه‌ك أوچون ده أوگكى بارندان باشقا ينه ۲۰ معلم كيره‌ك. معارف قوميسارلغى اينديليك ٦ روس ديلى‌معلمى يوللامشدر. رايوندا كى معلمله‌رڭ آنجاق ٤٤ى ته‌خنيكوم قورتاران بولوب ، قالانلارى آشاغى درجه‌لى بيليملى‌در... تاختابازار رايون وه شهر مكتبله‌رنده اوقوكتابلارى يوق. شهر وه اوبا دوكانلارندا هه‌م كتاب ، دفتر ، قلم يالى كيره‌كلى اوقو اسبابلارى گوره‌ك بولمايار...»

چارجوى رايونيدا دا تعميراتقا محتاج تورت مكتبنگ تعمير ايتلمه‌گه‌نى يه‌گى اوقو يلى باشلانماسدان ايكى‌كون ايلگه‌رى سويله‌مه‌كده‌در. چارجوى رايونى معارف بولومينگ بيرگه‌ن معلوماتينا كوره ، شهر مكتبله‌رى اوچون ٤٨ وه اوبا مكتبله‌رى أوچون ۵۸ معلم يتيشمه‌يدر. مكتبله‌ر قاراتاختا ، سيرا ، كتاب وه شوكا به‌گزه‌ر اوقو قورالّلاريله اوپچون ايتلمه‌مشدر («ساويت توركمه‌نستانى» ۲۹.۸.۳۸).

گوك ته‌په رايونيدا ۱۲ دولو ده‌كيل اورتا مكتب ايله ۷ باشلانغيچ مكتب تعمير ايتلمه‌لى ايكه‌ن ، بولاردان آنجاق ۳ى تعمير ايتلمشدر. بو رايوننگ معارف بولومى باشلوغى قوتور اوغلى چارى‌ننگ آيتووينا كوره ، مكتبله‌رنى تعمير اوچون هنرلى آغاچ اوستالارى تاپيلمايدر. ۱۹۳۸/۳۹ نچى اوقو يلى اوچون گوك ته‌په رايونيداغى مكتبله‌رگه ۳۱۸۳ سيرا لازم ايكه‌ن ، بوننگ ۲٦۸٤ى بارمش وه بولار دا ره‌مونتغا محتاجمش. يه‌گى اوقو يلى اوچون بو رايوندا ۲۲۲ معلمگه احتياج بار ايكه‌ن ، حاضر بو رايوندا ۱۵۹ معلم بارمش. مكتبله‌رگه كيره‌كلى خريطه ، غلوبوس وه فزيك ، كيميا درسله‌رى قورالّلارى تدارك ايتلمه‌مشدر («ساويت توركمه‌نستانى» ۲۲.۸.۳۸).

تاش‌حوض رايونيدا دا كوبگنه مكتبله‌رنگ اوجمله‌ده‌ن گوكچيگه ، روزيمباى وه تازه‌بازار اوبالارنداغى مكتبله‌رنگ تعمير ايتلمه‌ى قالغانلغى اوقو يلى باشلانماسدان ايكى‌كون ايلگه‌رى اعلان ايتلمه‌كده‌در. بونداغى باشلانغيچ مكتبله‌ر اوچون ۱۰۰۰ الفباكتابى ، ۲—۱۰ صنف‌اوقوچى-

لارى اوچون ۵۰۰ — ۷۰۰ قادار غراماتيك وه ۳ — ۱۰ صنف شاگرده‌رى اوچون جغرافيا كتابلار يتيشمه‌ز ايمش («س. ت.» ۳۰.۸.۳۸).

اوقو يلى باشلانغاندان برنيچه‌كون سوكرا سايات رايونيداغى احوال شو سوزله‌رله تصوير ايتلمشدر: «سايات رايونى بويونچا ۷ دولو ده‌گيل اورتا مكتبگ ۵۰ پروسه‌نتى ره‌مونت ايديلمه‌مشدر. چودور ، ئه‌سكى وه آوچى اوبالارنداكى مكتبله‌رڭ تعميرات ايشله‌رى جوده چيدامسز بارياز. بولار سيرالار ايله اوپچون ايديلمه‌مشدر («س.ت.» ۵ سه‌نتابر ۱۹۳۸).

قهقه رايونيداغى وضعيت ايسه شونداى‌در: «قولخوزلارداكى اوقالغالارى(*) ره‌مونت ايتمه‌ك ايشينه أونس (اهميت) بيرمه‌يرله‌ر. «توركمه‌نستاننگ بيش ييلليغى» ، «برنچى ماى» ، «مالدار» ، «قيزيل اوقتابر» ، «ژدانوف» ، «وورو شيلوف» وه «بوديوننى» آديندا كى قولخوزلارڭ اوقالغالارى ايكى ييلدان بيرى ره‌مونت ايديلمه‌مشدر. «قومسومول» ، «كالينين» آديندا كى قولخوزلارڭ اوقالغالارى ره‌مونت ايديلمه‌ديگنده‌ن باشقا دا مال جايى آراسندا بولانى اوچون قومدان سايلانماياز. دوشاقداكى قولخوزلارڭ دا اوقالغالارى ايچنده اوقارلق حالده ده‌گيل..» («ساويت توركمه‌نستانى» ۱۱.۹.۳۸).

۱۹۳۸/۳۹نچى اوقو يلى عشق آباده‌گى عالى مكتبله‌رگه قانچا طلبه تارتيلغانلغى حقندا ايمديليك قولومزدا شو معلومات بار:

۱—طب اينيستيتوتنه (ديره‌كتورلارى: كوآك ايله يوسين در) ۲۵۰ ستوده‌نت قبول ايتلمه‌كچيدر. بو اينستيتوتگه آوغوست آيينگ ۱۷سيگه‌چه ۲۱۰ كشى عريضه بيره‌ش وه بولارنگ ۱۹۲سى قبول سينااوينا قويولمشدر.

۲—په‌داغوژى اينستيتوتنه (ديره‌كتورى نيازاوغلى‌در) هه‌م ۲۵۰ ستوده‌نت آليناقچى‌در. آوغوستنگ ۲۰سيگه‌چه ۲۳۱ آدام غريضه بيريب ،

(۱) سوگ چاغلاردا توركه مطبوعاتى «مكتب» اورنينا «اوقول» (Okul)، عشق آبادده چيقاتورغان توركچه نشرياتدا ايسه «مكتب» اورنينا كوپنچه «اوقالغا» (Okalga) سوزى قوللاناقدادر .

بو لارنگ باریسی سیناوغا تارتیلمشدر.

۳—پەداغوژی اینستیتوتی قاراماغنداغی ایکی ییللیق معلملەر اینستیتوتنە ۱۰۰ کشی قبول قیلیناقچی. ۲۰نچی آوغوستغاچا ۶۲ آدام عریضە بیریب، بارسیدا سیناوغا چیکیلمشدر.

٤—اوبا خوجالیق اینستیتوتنە ۱۵۰ کشی قبول قیلنماقچی، بوگا ۸۰ آدام عریضە بیرمش وە شولاردان ۲۰نچی آوغوستغا قادار آنجاق ۵٤ی قبول سیناوینا قویولمشدر («س.ت.» ۲۲.۸.۳۸).

«ساویت تورکمەنستانی»نگ یەگی اوقو ییلی باشلانغان کونی چیققان سانداغی باش مقالەسندە، تورکمەنستاندا یوقاری مکتبلەرگە اوقوچیلار قبول ایتمەك ایشینگ پەداغوژی اینستیتوتی ایلە طب اینستیتوتی بویونچا یاخشی نتیجە بیرگەنلگی وە یالغز بو ایکی اینستیتوتنگ ستودەنتلەر توپلاماق پلانینی ییرینە یتیرەبیلمەیگی، اوبا خوجالیق اینستیتوتینگ ایسە ۱۵۰ اوقوچی اورنیغا برنچی سەنتابرگەچە ۷۵ آدام قبول ایتکەنلگی بیلدیلمەکدەدر.

تورکستاننگ مرکزی طرفلاریندا دا وضعیت بر بادەدر. تاشکند ولایتندە ۶۵۲ مکتب بولوب، بونگ ۳۶۷سی باشلانغیچ، ۲۰۷سی تولوقسز اورتا مکتب وە ۷۸ی اورتا مکتب ایمش(*). بولاردا أوتکەن ۱۹۳۷/۳۸نچی اوقو ییلی ۲۹۹۶۰۰ بالا اوقوغان ایمش. بو یەگی اوقو ییلی ایسە ۳۶۷ باشلانغیچ مکتبنگ برنچی صنفیغا ۳۳۹۰۰ بالا قبول قیلنماغی کوزدە توتولغان ایمش. حالبوکە یەگی اوقو ییلی باشلانماسدان برنیچە کون ایلگەری بو ۳۳۹۰۰ بالادان آنجاق ۵۰ پروسەنتینگ رویخطغا آلنغانلغی بیلدیریلمەکدەدر («قیزیل أوزبیکستان» ۲۷.۸.۳۸).

(*) بو رقملارنگ نە درجەگە قادار توغرو بولوب-بولماغانلغینی بیلگیلەو أوچون «قیزیل أوزبیکستان»نگ ۲۶.۸.۳۸ تأریخلی سانندا، باش مقالەدە کیلتریلگەن شو بر مثال بیلەن تانیشیب أوتەیلیك: تاشکند ولایتیگە قاراشلی آققورغان رایونی فرقەقومیتەسی وە اونگ کاتبی-پریاخین گە؛ «رایونگزدا قانچا مکتب بار؟» دیب سوراق قویولغاندا «۶۵» دیب جواب آلنغان. عینی سوراق رایون قومسومول قومیتەسینگ ایکنچی کاتبیگە بیریلگەندە «۱۰۵» دیب جواب آلنمشدر. حقیقتدا ایسە آققورغان رایونیدا ۳۹ مکتب بارلغی آنیقلانمشدر.

بو یەگی اوقو ییلی تاشکنددەگی پەداغوژی اینستیتوتیگە ۵۰۰ کشی قبول قیلیناجاقمش. «ق.أوز.»نگ ۱٤.۸.۳۸ تأریخلی ساندا مذکور اینستیتوتگە ۶۲۰ دەن آرتیق عریضە توشکەنلگی خبر بیریلمەکدەدر.

سمرقنددەگی عالی مکتبلەرگە طلبەلەر آلینیشی حقندا ایسە ایمدیلك توبەندەگی معلوماتغا ایگەمیز:

۱—قیشلاق خوجالیغی اینستیتوتیگە ۱۵۰ طلبە آلیناقچی ایکەن، بوگا ۱۵۶ عریضە توشکەن ایمش.

۲—سوسیالیستیك قیشلاق خوجالیغیغا قادرولار حاضرلایتورغان آغرو-قولخوز اونیوەرسیتەسیگە ۵۵۰ اورنیغا ۶۲۵ کشی عریضە بیرمشدر. شالیکارلیق بولومیدەگی ۶۰ اورونغا ۹ عریضە وە ۶۲ کشی قبول قیلینیشی کوزدە توتولغان میوە-سبزوات بولومیگە ایسە ۱۷ عریضە توشمشدور.

۳—دولت طب اینستیتوتیگە ۳۰۰ اورنیغا ۳۱۵ کشی سیناودان أوتکەزیلمەکدە ایمش.

٤—اوقوتوچیلار اینستیتوتینگ اساس بولومیگە ۳۰۰ وە تایارلاش بولومیگە ۱۸۰ اوقوچی قبول قیلینمالی ایکەن، سەنتابرنگ ۲۲سیگەچە بر کشی هەم مراجعت ایتمەمشدر!

۵—أوزبیکستان دولت اونیوەرسیتەسیگە ۳۶۰ اوقوچی قبول قیلینیشی کیرەك ایکەن، ۱۳ آوغوستغاچا ۲۵۷ عریضە بیریلمشدر. بولاردان بر قانچاسینگ شهادتنامەلەری تولا ایمەسلگی وە بر قانچاسینگدا قبول سیناویدان أوتەلمایتورغانلغی نظردا توتولوب تقریباً ۱۵۰ کشی یتیمەیتورغانلغی تخمین ایتلمەکدەدر. ساویت غازیتاسینگ بیلدیردیگینە کورە، کیمیا فاکولتەسیگە ۳۱، بیئولوژی فاکولتەسیگە ۳۷، تیل-ادبیات فاکولتەسیگە ۲۹ کشی یتیشمەس ایمش («ق.أوز.» ۲۲.۸.۳۸).

۱۹۳۸/۳۹نچی اوقو ییلی باشلانار چاغندان بر هافتا ایگەری، «قیزیل أوز.»نگ ۲٤.۸.۳۸ تأریخلی ساندا، «اوقوتوچیلار یتیشمەیدی» باشلیقلی بر یازودا، سمرقند اوقو یورتلارینگ معلم احتیاجی حقندا توبەندەگی سطرلارنی اوقوماقدامیز:

«سمرقند رایون مکتبلەری اوچون ۲۲ أوزبیك، ۱٦ تاجیك وە ٥ روس تیلیدە درس بیروچی اوقوتوچی یتیشمەیدی. أوزبیکستان دولت اونیوەرسیتەسیگە ۱۳ پروفەسور، اونلارچا علمی خادم کیرەك. قیشلاق خوجالیغی اینستیتوتیدە حیوانات، بیطرلق، سانیتاریا، زوئو تەخنیك فنلەریدەن اوقوتوچی یوق. اوقوتوچیلار اینستیتوتیدە ایسە تیل - ادبیات فاکولتەسیدە أوزبیك ادبیاتی اوقوتوچیسی یوق. شونگدەك، تەخنیکوم وە ایشچی فاکولتەلەریدە هەم ادبیات، تأریخ، روس تیلی وە باشقا فنلەردەن اونلارچا اوقوتوچی یتیشمەیدی.»

عینی یازودا اوقو یورتلاری احوالی حقندا شوندای سوزلەر بار:
«میگ کشیدەن آشیق اوقوچیسی بولغان آغراو - قولخوز اونیوەرسیتەسیدە اوتکەن ییل ستودەنتلەر جودە یامان احوالدە یاشاغان ایدیلەر. توزەتیلمەگەن یاتاقلاردا، ساوق بنالاردا اوقوغان ایدیلەر... بو ییل هەم احوال یامان. عموماً سمرقند یوکسەك مکتبلەریدە یاتاق مسئلەسی برنیچە ییلدان بویان حل قیلینماسدان کیلەدی. دولت طب اینستیتوتیدە ۲٥۰ کشیگە یاتاق یتیشمەیدی. خلق خوجالیق اینستیتوتیدە یاتاق بوتونلەی یوق. چونکە اونگ اوچ قاباتلی بناسینی شهر ساویتی آلیب قویدی. یەڭی یاتاق بناسی قورولوشی ایکی ییلدان بویان سودرەلیب کیلە یاتیر. ایشچی فاکولتەسی ایلە تەخنیکوملەردە دە احوال بوندان یاخشی‌ایمەس. دولت پلان ایشچی فاکولتەسیدە ۱٥۰ کشیگە، زوئوتەخنیك تەخنیکومیدە ۱۰۰ کشیگە یاتاق یتیشمەیدی. تیمیر یول ایشچی فاکولتەسی ایلە قیشلاق خوجالیغی تەخنیکومیدە هەم یاتاقلار یتیشمەیدی. هیچ بر اوقو یورتی اوتون یاکە کومور بیلەن تأمین ایتلمەگەن...» (ق.أوز.» ۲٤.۸.۳۸).

تورکستاننگ سمرقندکبی مهم بر شهرندە معارف ایشلەرینگ بوندای بوزوق وە کیریدە بولغانینی خبر بیروچی ساویت غازیتالاری باشقا طرفلارنگ بوندان دا یاراماس بر وضعیتدە ایکەنلگینی تصویر ایتمەکدەدر.

عبدالوهاب.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

شرقی تورکستان انقلابی اطرافندا (*)

VI

کیینگی وضعیت قارشیسیدا گەنەرال محمود محیطی‌نگ خارجغا چیقیشی

محمود محیطی شرقی تورکستاننگ سوك چاغلار اندریتیشترگەن ذکی کشیلەریدەن بریدر. انقلابدان ایلگەری انقلابغا حاضرلانغان، فکر وە بیلیم ساحەلاریدا تا انقلابدان اول بعضی بر تشبثلەرگە کیریشکەن بر سیمادر. بردەن برگە امر واقع بولوب قالغان انقلابنی درحال بەنیمسەب، خواجە نیاز حاجی‌نی توغرو یولغا سالماق مقصدیلە اونگ یانیغا بارغان. اوچ قارداش برلکدە بردەن بارچا ایش - کوچلەرینی تاشلاب وطننگ فلاکتدەن قورتولوشی یولیغا آتیلغانلار. تورفاننگ أڭ معتبر وە بای آداملاری بولغان محیطی‌لار تورلو خدمتلەردە چالیشدیلار. بولاردان مقصود محیطی شهید توشدی.

محمود محیطی بوتون انقلاب مدتنچە، فکر وە مصلحت ساحەسیدان زیادە، اوروش جبهەلەریدە وە عسکرلەر آراسیدا بولوندی. محمود محیطی، بوتون اوروشلاریغا رغماً، خواجە نیاز حاجی‌غا بعضی بر سوزلەرینی تیگلاتالمادی. حتی خواجە نیاز حاجی‌نگ محمود محیطی‌نی أوزیگە خائن بیلیب، اونی أولدورتوش تشبثیگە کیریشکەنلگی دە واقعدر.

محمود محیطی‌نگ هیچ بر زمان خلقنی نفرتلەترەتورغان حرکتی کورولمەدی. او انقلابنگ باشلانغیچندان تارتیب ایستەر جمهوریت اعلانی چاغندا، ایستەر کیینگی اورومچی حاکمیتی دوریدە بولسون، دائما أوزینگ مستقر فکری وە خیرخواه حرکاتیلە یورت وە ملت سیوەرلگینی کورسەتیب، بوتون یورتداشلارینگ سیوگی وە رغبتینی قازانمشدی. محمود محیطی صلابتلی دیندار برکشیدر. فکری، غایەسی صریحدر. او، أوز غایەسیگە باریش یولینی‌دا بیلیر. علمسزلگینی اعتراف ایتەر. تجربەسی بار وە مملکت شرائطینی یاخشی بیلیر. یورت وە خلق أوچون هەر ساحەدا فائدە بیروچی ذاتدر. اونگ کیینگی قیزیل حاکمیت دوریدە توتقان

(*) باشی «یاش تورکستان» نگ ۱۰۲ — ۱۰۷ نچی سانلارندادر.

خط حرکاتینی زه قیلغان ایشلەریشی انقلابنگ کیینگی قارا کونلەرینی تانیتورغانلار کوب تقدیر ایتەدرلەر.

اورومچی عامەنگ محبتینی قازانغان محمود محیطیدان اوچ مهم نقطەدان شبهه ایتدی وه اونگ أوچون امحاسیغا توختام قیلدی. ۱)فکری، توتقان یولی وه قیلیب تورغان ایشلەری بیلەن محمود محیطی اورومچینگ هەر حرکتیگه قارشی ایکەنلگینی بیلدیرمەکده ایدی، ۲)محمود محیطی اورومچینگ بارکوچی ایله عالمگه اعلان قیلیب تورغان داخلی تینچلغینی بوزا آلیرلیق معنوی قوتگه ایگه ایدی، شریف خان آرقالی آلتایغا، یولبارس بیك ایله قومولغا علاقه باغلاغان وه دونگەن قولی آستیداغی خوتان ایله رابطه یاساغان وه بو صورتله عموم خلقنگ سیوگیسینی قازانغان محمود محیطیدان اندیشه ایتمەك ضرور ایدی؛ ۳)عموم یورت اهالیسینگ معنوی مظاهرتینی ضمناً أوز نفسیده توپلاغان محمود محیطی قاراماغیدا مادی قوت یعنی تورت مینگ عسکر هەم بار ایدی...

مەنه بو سببلەردەن أوز بنیەسی وه أوز بقاسی أوچون ضررلی عنصرلارنی یوقاتیشغا کیریشکەن اورومچی حکومتی وه اونگ امحا واسطەچیسی «گوك-نەن-جوی» ضمناً وه آچیق محمود محیطی ایله مجادله گه باشلادي. محمود محیطینی وه اوگا یاقین بولغانلارنی تعقیب ایتیشکه کیریشدی. اورومچی حکومتی محمود محیطیغا أك یاقین بیلگەن کشیلەرنی تورلو سبب وه بهانەلەر بیلەن اوزاقلاشتردی...

اورومچیدەگی ساویت قونسولی آپریسەفنگ کاشغار سیاحتی وه اونگ نتیجەلەری تأریخنگ اونوتمایتورغان وقعەلاریدر. کاشغارداغی ساویت قونسولی عبدالرحمن تریغولوفنگ معاملەسی انقلابنگ فکر وه غایه مجادلەسیده مهم بحثلەرنی تشکیل قیلادر!

محمود محیطینی اورومچیغا هیچ کوروشمەگەن «داهی دوبەن جنابلاری» ایله کوروشوگه دعوت قیلدیلار. بو دعوتنگ معناسی معلوم وه عاقبتی بیلگیلی ایدی. منحوس غایەلەرینگ تحققی أوچون أك بویوك

مانعنی هەم اورتادان کوتەرمەکچی ایدیلەر. خارج ایله علاقه وه باغلانیشی بوتونلەی کیسیلیب قویولغان بو محصور أولکەده مشئوم اجرآتلارینی قیلماقدا ایدیلەر.

کوندەن کون وضعیت وخامت کسب ایتیب باردی. وقت آز قالا باشلادی. تورلو مصلحت وه اطرافلی توشونجەلەردەن کیین دین، ملت وه وطن سلامتی أوچون أك خیرلی ایش سیجاك (گەنەرال) محمود محیطینگ خارجغا چیقیشیدا کورولدی. اورومچیغا باریب أولمەك ملتگه خدمت قیلالماسدان وه مجادلەنگ معناسینی لایقیله اورتاغا قویالماسدان توگەب کیتمەك دیمەکدی. أوزیچه بوگا راضی بولوب تسلیم بولماق موافق ایمەس ایدی. ایکنچی جهت—شاید أولدورمەگەنده خواجەنیاز حاجیغا اوخشاش «خوش-خوش»چی بولوب بر منصبدا اوتورماق ایدی، که بو ذلتنی قبول ایتمەك پاك تأریخنی قارالاماق، مقدس غایەنی آیاق آستیغا آلماق بولور ایدی. ملتنگ ابدی لعنتیگه قالماق ایدی!...

تورك عسکرلەریگه مجبوری تارقالغونچا تینچ وه اطاعتلی توروشنی توصیه قیلیب گەنەرال محمود محیطی خارجغا چیقیب کیتیشکه مجبور بولدی (۲ آپریل ۱۹۳۷).

شرقی تورکستان أولکەسیگه ایگەلیك ادعاسیدا بولغان وه مرکز نامینی تاشیغان نانکیننگ سیاستی نه ایدی؟ او شمال غربی ولایت (شرقی تورکستان)نگ حال حاضرغی وضعیتیگه نه بها بیرەر ایدی؟ شاید نانکین أوز باشیداغی فلاکتلی مجادله ایله مشغول بولوب اورومچی احوالینی یاخشی بیلمەگەن وه یا بیلگەن تقدیرده هەم علاقەسزلیقدا قالغان بولسا، قوشنولارنگ بو حقداغی توشونوشلەری نه ایدی؟ بو خصوصلارنی اورومچی تضییقاتی آستیدا تورغان تورکستان داخلیده تیکشیرو وه قطعی قناعت ایته بیلو امکانی یوقدور. اونگچون محمود محیطی برآز آزاد نفس آلماق ممکن بولغان یيرلەرده توروب بو خصوصلارنی تیکشیرمەك ایستەر ایدی..

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

دونگەنلەرنگ باشچیسز قالغان تورك عسکرلەرینی اغفال ایتیشی

وە

اولارنگ أڭ کینگی امحا خدمتی

خوتاندا یاشاماقدا بولغان دونگەنلەر محمود محیطی‌نگ توتولوشی
أۈچون اورومچی‌نگ امرینی آلدیلار. ذاتاً اولار أوزلەری أوچون
امانسز دوشمان بیلدیکلەری محمود محیطی‌نی هەم اورومچی‌غا یارانماق
هەم دە أۈز شخصی کینلەرینی تطمین ایتمەك أۈچون توتماق ایستەدیلەر.
محمود محیطی اوزاقلاب کیتکەن ایدی. اغفالاتغا باشلادیلار. اولار
«بز سیجاڭ محمود محیطی ایله کوروشوب قالماقنی ایستەر ایدیك.
اورومچی‌غا قارشی اورۈشوشنی تیلەر ایدیك» دیب محمود محیطی‌نگ
یورتدا قالغان تورك عسکرلەرینی آلداتدیلار وە أوزلەرینگ «اولار بیلەن
یاقینلغینی هیچ کیم بیلمەسین» دیدیلەر.

تورك عسکرلەری محمود محیطی‌دان کیین مختلف فکرلەردە بولوب
نهایت آلداتیچی تکلیفلەرگە مغلوب بولدیلار. أوز آرالاریدان کیچیك
رتبەدە بولسا هەم غیرتلیك دیب عبدنیازنی موقت سیجاڭ کوتەردیلەر.
یەگیدەن عسکری تعینلەر قیلیب توردیلار. دونگەنلەر ایکی یوزلو
سیاستلەرندە دوام ایتب، اورومچی‌نی هەم راضی قیلماق هەم اغفال‌ایتمەك
یولینی توتوب، ایکنچی طرفدان تورکلەرگە صداقت بیلەن ایشلەشیشکە
تاییار بولغانلیقلارینی سیزدیرتیب توردیلار.

تورك عسکرلەری یارکندنی آلیب مرکز قیلدیلار(١٠ آپریل١٩٣٧).
او یردەن چەتە باسماچیلغی شکلیدە کیچیك مفرزەلەر ایله مارالباشی،
فیض آبادغا اوخشاش یرلەردەگی «گوڭ-نەن-جوی» أدارەلەرینی باسیب
توردیلار. کاشغاردان هیئتلەر باردی، اولاردان دا وکیللەر کیلدی...

دونگەنلەر تورت یوز قادار عسکرلەرینگ قیافەلەرینی أوزگەرتیب،
اولارنی تورکلەرگە قوشدیلار. تورکلەر اولگی‌اورومچی‌عسکری‌رتبە وە
اونیفورمالارینی تاشلاب تا سیجاگدان نفرگەچە هەممەسی سادە کینگەن

لەر ایدی. دونگەنلەرنگ ارکان حربیەسیله تورك ارکانی آراسیدا بر
پلان توزولدی: گویا دونگەنلەرنگ تورکلەر بیلەن برلەشکەنلگی معلوم
بولماسین دیب یالغاندان بر مانەورە اوروشی قیلیش وە بونگ نتیجەسیدە
تورکلەرنگ قاچیب کاشغارغا یوروشی، دونگەنلەرنگ اولارنی تعقیب
ایتب کاشغارغا باریشی پلانی توزولدی... پلانی قورولغان اوروش
یارکندە وە یارکند دریاسی بویوندا بولدی(٢٠ — ٢٦ مای ١٩٣٧).
تزیغی شوکە، بو سوغوشدا اورومچی آیروپلانی یوقاریدان سیر ایتب
توردی. دیمەك پلان اورومچی‌غا تولوقچا خبر قیلنغان ایدی. تورکلەر
قاچدیلار، پلان بویونچا مختلف قولدان کاشغارغا یورودیلەر وە کیر-
دیلەر(٢٩ مای ١٩٣٧). آلتی کون سوغوش بولدی. «گوڭ-نەن-جوی»
دە اوچیوزگە یاقین دینچی، ملتچی، یورتچی زمرە قاماقدا ایدی. بولار
اوستیگە لامپایاغی توکوب کویدوروب أولدوردیلەر(٣٠ مای ١٩٣٧).
مقصد بو محبوسلارنگ تورکلەر طرفیدان قوتقازیلماسلغی ایدی. ایکی
کون کیین یەنە شو «گوڭ-نەن-جوی» منطقەسی ختایلار قولیغا توشدی.
ختایلار عزیز وطننگ قیمتلی بالالارینی کویدوروب(برنچی‌ایون١٩٣٧)،
اولارنی تانیلماس حالغا کیتردیلەر. اورومچی خاتون وە بالا-چاقا آرا-
لاش گناهسزلارنی مەنە شوندای محو ایتدی!

ما-خو-سەن کاشغارغا کیلیب اولتوردی. تورکلەر گویا قاچیب
مارالباشی، اوچتورفان وە نهایت آقسوغا کیتدیلەر. دونگەنلەر اولار
آرقاسیدان قوغالاب باردیلار. کاشغارداغی اورومچی قوتی کاشغارنگ
یەگی شهریدە قالدی. اولارنی یاخشی محافظە قیلغان دونگەنلەر، ما-
خو-سەن باشدا اولماق أوزرە، دیەرلیك هەرکون روس قونسولوسلغندا
ضیافتدە ایدیلەر. اوروشوب أولوب یورگەن تورکلەر بولدی. شهردە پول
آلیش، تالان، بولشەویك دیب أولدوروش دوام ایتدی. حالبوکە گوڭ-
نەن-جوی‌نگ باشلوغی بر اویدە عیش و عشرت ایله ساقلاندی. عبدنیاز
نگ ما-خو-سەن‌گە یازغان خطلاری، مکتبلەرگە وە دینی-ملی مؤسسە-
لەرگە یاردەم ایتیشینی سوراب، قادر حاجی وە شوگا اوخشاغانلارنگ

يوق قيلينيشى خصوصدا قيلغان رجالارى وه بوگا ماخوسەننگ التفات قيلماسدان وه يالغاندان «بوتونيسى ديگەنگزديك ، سيز خاطرجمع بولوب اوروشوب تورينگ» (٦ - ٧نچى آيلاردا وه مختلف مكتوبلەريده)ديگەنى ، انقلاب تأريخينگ كوز ياشلاريله يازيلاتورغان مهم صحيفەلەريدر. بيچاره عبدنيازنگ صاف وجدانى ، جاهل دماغى بونداى شيطانليقلارنى آڭلاوغا مانع ايدى. بونگ أوستيگه اونگ ياندا هەم نحوستلى سيمالار بار ايدى. اوچوروشغا ، توزاققا توشوب هەركون يه برآز آياغى باغلانماقدا ايدى. اونى وه اونگ تمثيل ايتديكى تورك عسكرلەرينى محو ايتمەك اوچون أوز ديننداشى أوز نفعى أوچون اونگ آياغيغا چالما ساليشغا اورونماقدا ايدى... ايسيزكه ، عبدنياز أوزيگه قيلنغان اشارەلەرنى ،اونى اويناتماقچى بولغان تاوشنى او توپالان ايچيده ايشيته آلمادى... «قاچ ، تهلكه بار!» ديگەن آواز هەم بوغولدى!.. بو آرادا يه قوربانلار كيتدى...

آه دين ، اى مقدس اسلام دينى! سەنى حالا وه بونچا آچيق وه آچچيغ حقيقت وه تجربەلەردەن كيين هەم بزگه صاف شكلده اوقوتورمايدرلارمى ؟ عجبا بزنگ باشيمزداغيلار دوشمان أيله شريكمى ، نيمه ؟... دين نامىغا ايشلەنگەن بو جنايت وه خيانتلەرنگ مسئولى كيمدر ؟...

تورك عسكرى اورتادا قالدى. اورومچى طرفنگ قوتى ، مقابلەسى تخمين ايتلگەن شكلده بولمادى. بو حال بر طرفدان او زمانلاردا آلتاى وه قومول طرفلاريدا بولغان انقلابنگ تأثيرى وه نتيجەسى بولسا هەم اصل مقصد تورك عسكرلەرينى اورتاغا آليب بارماق ايكەن...

يورتنى تينچيتديق ، ايندى تعميراتغا باشلايمز ديگەن اورومچى حكومتينگ انقلابدان ايلگەرى باغلانيش وسائطى نقصان ايدى ، آيروپلانى محدود ايدى. اما بوكيينگى سوغوشدا شرقى توركستان أوستيده آيروپلان حربى بولدى ، بومبا ، غاز ايشلەتيلدى. أڭ كيينگى سوغوش قورالّلارى بو اوروشدا تجربه قيلينيدى. ايچكى سوغوشغا بى‌طرف روسيا أوز هوا وه عسكرى كوچى بيلەن بو اوروشغا قاتناشدى. عسكرلەر آفتامابيللەر ايله نقل ايتلديلەر...

ماراالباشيدا اوراليب قالغان ختاى عسكرلەرينى ساقلاب تورماقچى بولغان متفق دونگەن عسكرلەرى اولارنى اوچتورفان أوستيگه تورك عسكرلەرى آرقاسيدان يوبارديلار (٢٩ ايول ١٩٣٧). دونگەن ماخوسەن توركلەرگه اوروشماسدان توروشنى توصيه قيليب امر بيردى(١٠ ايول ١٩٣٧). حالبوكه بو ، اورومچى عسكرينگ وه ماراالباشيدان قووولوب يوباريلغان عسكرى كوچنگ (بو هەم اورومچى عسكرى‌ايدى.) آرقادان يتيشيب تورك عسكرلەرينى اورتادا غافل حالده قالديرماق اوچون ديننداش دونگەنلەرنگ قرآن توتوب قيلغان اتفاقلارينگ اوروغا كيلتريليشى ايدى!... درحقيقه اون‌كون ايچيده پلان عيناً تطبيق ايتلدى. بو آرادا جبهەدەگى دونگەنلەر مخفى امر بيلەن بولەك طرفغا ، كوچارغا كيتديلەر. ماراالباشيغا كيلديلەر. توركلەر بو آرقا وه آلديدان بولغان آنى هجومدان پراكنده بولوب ، آى‌كول وه كلپين‌گه قاچديلار. عبدنياز قالغان عسكرلەر بيلەن اوروشوب يوروب نهايت او هەم كلپين‌گه كيلدى. (٤نچى آوغوست). ماراالباشيدان خبر آليب ، بو يول أوستيدەن كاشغارغا متفقلارى يانيغا ، دوست دونگەنلەر آلديغا بارماقچى بولغان توركلەر ماراالباشينگ روس—قيرغيز عسكرلەرى ايله تولغانينى أورگەنديلەر(١٠ آوغوست). توركلەرنگ قايتش يولى اورومچى قوتى بيلەن تولغان‌ايدى. شاپورغا هەممه عسكرلەرنى توپلاب ، مەركيت يولى ايله گوما وه خوتانغا أوتمەكدەن باشقا چاره يوق ايدى. بو زماندا دونگەنلەرنگ اساس قوتلەرى كاملاً امين يرلەرگه چيكيليب آلغان ايدى.

روسيادان عسكرى قوتلەر كيله باشلادى. تارقاتيلغان شايعەدا گويا اورومچى عسكرلەرى روسيا آرقالى كيلگەن ايدى. دونگەنلەر ايكى فرقه بولديلار. برقسمى اورومچى‌غا قاراشلى بولوب ، بولار گويا موسقوادان كيلگەن ماجوايگ امرى ايله حركت قيلديلار. شايعەدا ماجوايگ‌نگ موسقوادان شرقى توركستانغا ايرگەشتام آرقالى كيلگەنلگى سويلەنيردى. برقسم دونگەنلەر ماخوسەن‌گه تابع بولوب ، بولارگويا اورومچى‌غا قارشى ايديلەر. ماخوسەن‌گه قاراشلى سەكيز «لوى»

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

(هەر «لوی» تورت «تەن» عسکر دیمەکدر.) عسکرنگ اوچی ما-خو-سەنگە قارشی بولدی. فیض‌آباد ایله آقسو جبهەسیدەگی وە یەگی حصار یولیداغی (تازغونداغی) دونگەن عسکرلەری ۳۶نچی سیجاگلق عسکری نشانینی ترك ایتدیلەر. فیض‌آباداغی «لویجاڭ» عسکرلەری ایله برنچی سەنتابر ۱۹۳۷دە کاشغارغا کیردی. کاشغارداغی «لویجاڭ» عسکرلەرینی آلیب اوروشماسدان چیکیلدی. کاشغار رسماً اورومچی قولیغا أوتدی، اوکون قادر حاجی بوشاتیلدی، یەگی شهردەگیلەر سربست براقیلدیلار. ایرتەسی کون «گوڭ-نەن-جوی» باشلوغی قادر حاجی ایشکە باشلادی.

یارکندە بولغان ما-خو-سەن اولدەن حاضرلانیب قویغان ایدی، هندستانغا قاچدی (٦ سەنتابر). ما-خو-سەنگە قاراشلی عسکرلەر یارکند اطرافیدا داغینیق حالدە قالدی. توپ-توپ قیزیل دونگەنلەرگە قوشولوب، یورتنی تالاب-بولاب، أولدوروب یوردی. عبدنیازلار آرقاغا چیکیلیب، یولدا اوروشوب نهایت (۱۷ سەنتابردە) پوسکامغا کیلدیلەر. باغجیکدەدە روسلارنگ باسقینیغا اوچرادیلار (۱۷ سەنتابر). عسکرنگ قوۀ معنویەسی بوزولدی. بیك یامان بر شکلدە خیانتگە قربان بولغانلیقلارینی آگلاب روحاً کوپ پریشان بولدیلار. متفق ما-خو-سەن اوز جانینی وە بوتون یورتنگ مال-سامانینی آلیب، اڭ چیرکین خیانتنی ارتکاب ایتب اورتادان غایب بولغان ایدی. تورکلەر کیچە متفقلیق ادعاسیدا بولغان دونگەنلەردەن برقسمینگ قارشیلاریدا دوشمان جبهەسیدە أوزلەریگە قارشی اوروشوب تورغانینی کوروب پشیمان بولدیلار، ندامت قیلدیلار!...

اورومچی قاچیب کیتکەن ما-خو-سەننگ یریگە فیض‌آباداغی «لویجاڭ»نی «سیجاڭ» قیلیب، قارا دونگەن ایله حیران قالغان بیچارە تورکلەر اوستیگە یوباردی.

تورکلەر جداً پریشان بولدیلار. «ما-فو-یەڭ» ابدی صداقت عهدی بیلەن خوتانغا قاچدی. اورومچی عسکرلەری طرفیدان (دونگەنلەر برگە) خوتان هەم اشغال ایتلدی (۲۲ سەنتابر).

اورومچی حکومتی تورکلەرگە ایناناس ایدی وە بولارنگ قیلغان انقلابلارینگ بوکونکی شکلدە اورومچی حکومتی قورولوب، ساویت رەژیمیدە برأدارە بولوب توگەشیگە ناراضی ایکەنلیکلەرینی بیلیر ایدی. اونگ أوچون تورکلەرنی جبری روشدە اطاعتیغا آلماق ایستەردی. «گ. پ. او.» تشکیلاتی فعالیتینی زورایتا باشلادی. محمود محیطی شرقی تورکستاندان چیقیب کیتکەندەن کیین «گ. پ. او.»نگ شدتی حددان آشیب کیتدی. کاشغاردا بولغان حبسخانەنگ تورتی‌دە تولوب تاشدی. محمود محیطی‌غا سلام بیرگەنلەرنی، هندستانغا باریب کیلگەنلەرنی، کاشغاردا انگلیز قونسولخانەسیدە بولغان حاستاخانەگە باریب یورگەنلەرنی، حتی او کوچەدەن أوتکەنلەرنی حبس ایتدیلەر. گویا بولار سیاسی مجرملەر ایدی!... خلق بو شدت وە ظلمدان بیزار بولغان ایدی. مەنە شو احوال حکم سورەرکەن محمود محیطی‌نگ عسکرلەری قوزغالیش یاساب، جدی اوروش نتیجەسیدە کاشغارنی آلدی. خلق بو حادثەدەن کوب سیویندی. هەر طرفدا روح کوتەریلیب عمومی سیوینچ بولدی. خلق اورومچی حکومتی دیمەسدەن اوگا «گوڭ-نەن-جوی» دیر ایدی. «گوڭ-نەن-جوی» حکومتیدەن قورتولغانیغا سیوینگەن خلق کوگللو عسکرلەر قاتاریغا یازیلیب، بار-یوغینی بیریشکە هەم راضی بولدی.

محمود محیطی‌نگ مملکتدەن چیقیب کیتکەنینی (۲نچی آپریلدە بولغان وفعەنی) آقسو وەاطرافیدا رسماً اعلانی‌خیلی کیچ (۱۷نچی آپریلدە) بولمشدور. حالبوکە کاشغارداغی غازیتالاردا اورومچی‌حکومتی غولجا، چوگوچەك، آقسو، خوتاندان کیلگەن نفرت تلغرافی دیب خلققا یالغان تلغراف وەیالغان مجلسلەرنگ قرارلارینی تاراتیب تورغان ایکەن!... ۱۲نچی آپریل اورومچی حکومتینگ قورولوش کونی بولغانیدان هەر طرفدا دبدبە ایچیدە أوتکەزیلمەکچی بولغان بوکون ماتم ایچیدە اوتکەن ایدی. کذا محمود محیطی عسکرلەرینگ کاشغارنی ضبط ایتکەنینی دە اطرافغا شایع قیلماغانلار. شونداغ بولسا هەم بو خبر قولاقدان قولاققا ایشیتلیب، اورومچی

دان ناراضى بولغان خلق يورتنڭ هەر طرفيدا كوتەريليب ، كوچار ،
تورفان ، قارا شهر وە اطرافلاريدا يكرمه ميڭلەب خلق قوزغاليش ياسا-
غان. قوزغالان اوچتورفان اطرافلاريدا هەم بولغان... ايسيزكه بو
قوزغالانلار هەم مغلوبتيگه اوچراب ، ميڭلەرچه آدام أولدى. كوب
تورك قانى توكولدى...

سوڭغو احوال

اورومچى خاطرجمع بولدى ، دونگەنلەر خوتاندا بر مرض حاليدا
ايديلەر. توركلەرنڭ مادى ، معنوى قوتى آشيب كيتمەكدە ايدى. بو
تولوب تاشيش بر مدت اوچون باش كوتەرالماس بولوب ايزيليشكه سبب
بولدى. اورومچى قوتى دونگەنلەرنى قتل عام قيلدى ، توركلەرنى قولغا
توشوردى. شبهەلى آداملارنى كاملاً قامادى. يالغز خوتاندا تورت ميڭ ،
كاشغار شهريدە اوچيوز آدام حبس ايتلدى. گوك-نەن-جوى شدتلى صورتده
توتوزوب ، هەر طرفغا سالديريب امحا سياستينى يوروتدى. دينچى ،
ملتچيلەرنى «جهانگيرلەر قويروغى» ديب يوقاتيشغا باشلادى!... موسقوا
دان كيلگەن قيزيل ما-جو-ايڭ گه توركلەرنى عسكر قيليب ، بولارغا
قالغان دونگەنلەرنى قوشوب قانسو - سوجو يوليغا ياپونلارغا قارشى
چيقاردى. موسقوادا يېگەن توزينى حلال قيلماقچى بولغان مسلمان ما-
جو-ايڭ روس آماليغا خدمت قيلغان ما-خو-سەن دەن هەم يوزى قارا بر
شكلده روس امريله حركت ايتمەكدەدر.

مجاهدلەرنڭ برقسمى قارانغو تاغدا (خوتان اطرافيدا) ، راسكامدا
(يارکند تيوەرە گيدە) ديگەن خبرلەر بار. بولار جانلارينى ساقلاسالار
هەم شكر ايتەرليكدر.

اورومچى نڭ بوكونكى سياستى روسيانڭ شرق حدوديدا ساقچيلق
قيليشدر. بونڭ اوچون شرقى توركستان اهاليسى قوربان بولور.

خارجى دنيا ايله علاقەسى كيسيلگەن شرقى توركستاندان بر خبر
آليش امكانسزدر. اجنبى محافل تماماً مكتوم بر حالده. داخيلده گيلەر-

نڭ خارج بيلەن باغلانيشى يوقدور. اسويچلەر هەم ياركندده محصور
حالدا بولوب قاتناشيقلارى كيسيلگەن. بولار انگليز قونسولخانەسى ايله
علاقه قيلماسينلار ديب باريسينى ياركندگه سورمشلەردور.

مدنى كسوەگه بورونغان وحشى مخلوقلارنڭ أدارەسى جداً
وحشيانەدر. اوزاقدان اوزاقغا كيليب قالغان خبرلەر بعضى بر فاجعەدان
معلومات بيرسه دە ، تولوق معلومات آليش امكانسزدر.

نتيجه

يتنچى يلغا آياق باسقان شرقى توركستان انقلابى يوقاريدا غايت
قيسقا خلاصه قيلينڈى. بو انقلابنڭ نه شرقداغى انقلابلارله وە نەدە
غربداغى قوزغالانلار ايله اوخشارلغى باردر. باشلانيشندان تا بوكونگەچه
بر خصوصيت وە فاجعه ايچيده أوتكەن بو انقلابنڭ تورك - اسلام دنياسى
طرفندان كوب دقت ايله تيكشيريليشى كيرەك. حاضرلقسز ، دوشمانلارنڭ
احوالى وە سياستى تيكشيريلمەسدەن ، غايه وە مقصدى بيلگيلەنمەسدەن
باشلانغان بر انقلابنڭ نتيجەسى شونداى فاجعەلى بولور ايكەن. حسن
نيت ايله موفقيت وە ساده دل ليك ايله غالبيت بولماس ايكەن!...

علم آداملارى شرقى توركستان انقلابينى علمى باقيمدان تيكشيرەر-
كەن محقق كوب معنا چيقارارلار.

شرقى توركستان انقلابى تمام شرق وارى بر توكل ايله باشلانيب ،
سوڭراق تورلو مقصدلار استقامتنده باريب ، كيين ملى بر شكل آلدى.
فقط باشلانغيچدان تا بوكونگەچه ختايلاردان زياده روسلار بيلەن او-
روشقان مجاهدلەر سياستنڭ عصرى شيطانليقلارى وە داخلده گى خيانتلەر
بيلەن دە شدتلى مجادله مجبوريتنده قالديلار.

علم آداملارى انقلابنى تيكشيريب تورسونلار ، بز ايندیليك اوندان
توپال شكلده شو نتيجەنى چيقارا بيلەميز : بر انقلاب أوچون برنچى :
قطعى ايمان — أراده — عزم ، ايكنچى : معين بر هدف — مقصد ،
اوچنچى : بو ايمانڭ ، بو أرادەنڭ تعقيب ايتديگى مقصدغا يارارليق
عنصرلار يعنى ساغلام تشكيلات وە عصرى مجادلەگه عصرى علم ، فن ايله

ئەۋلاد گۈزۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

قورااللانغان درايتلي، لياقتلي كشيلەر — قادرو، تورتونچي: مجادله، سوغوش قوراللاريغا ايگه بولماق، دوشمانله تيگ حتى اونگ قوتدەن أوستون كوچكه مالك بولماق لازمدر. بيتدی. مُجدالدين احمد.
بومباي، مارت ١٩٣٨.

*

لهستان وه آلمان طمبوعاتندا ساويت روسيا مسئلەسی

وارشاوادا چيقاتورغان «وسخود»(شرق) مجموعەسی باشقارمامزغا كيلگەن شو ييلغی ايول ـ سەنتابر سانندا بزنی ياقيندان علاقەدار ايته تورغان برنيچه مهم يازی نشرايتمشدر. «آلمانيانگ روسيا سياستنه قاراش»، «يان قوحاژەوسكي(Jan Kucharzewski)نگ سايلانغان فكرلەری»، «ساويت روسيا بيلانسی» باشليقلی يازيلاردا قسماً بزنگ اوچون ده قيزيقارليق وه قيمتلي فكرلەر سرد ايتيلمه كدەدر.

مجموعه باش محرری يان بونچقووسكي‌نگ اوستا قلمندان چيققان باش مقالەده سوغوشقا قادارغی آلمانيانگ روسياغا قاراشی وه سياستی، آلمانلق وه آلمانيانگ روسيانگ قورولوشی وه انكشافنداغی رولی تحليل ايتيليب، تورلو جنسدەن بولغان سبب وه عامللەری كورسەتيلب، بو سياستنگ ١٩١٤نچی ييلی كيليب تيرەلديگی آلمانيا اوچون فجيع نتيجەسينه توختالادر. بو جهتنی تحليل وه ايضاح ايتەركەن، محرر پاۋول روورباخ (Paul Rohrbach) كبی آلمان سياسی يازيچيسينگ سوغوشدان اولگی دور روسيا سياستنده كيچيريلگەن‌خطالار حقنداغی فكرلەرينی نقل ايتەدر. روورباخنگ او دائرەده نورمال شرائط ياراتو اوچون روسيانگ ملی عنصرلار نيگيزينه قورولغان بر نيچه دولتی تشكللەرگه آيريلووی حقنداغی نظريەسينی وه اونگ دنيا سوغوشينا روسيا حقندا قطعی بر سياسی يول تعيينلەمەی كيريلگەنەدەن توققان خطانگ تكرارلانماسلیغی حقنداغی توصيەسينی مخصوص بر اهميتله نقل ايتەدر.

سوغوشدان سوڭ دا مغلوب آلمانيانگ روسيا بيلەن آكلاشيب، بو صورتله أوز أوستونه غالب دوشمانلاری طرفندان يوكلەتيلگەن آغير يوكدەن قورتولو يوللارينی قيديريب كورگەنلگينی، فقط بو سفردە آلمانيانگ ياردەمی بيلەن ايشينی توزاتب باشينی كوتەريب آلغان ساويت روسيانگ قولغا توشوردیگی أيلك فرصتده آلمانيا عليهداری اتفاق يولينا كيريب كيتديگينه وه آلمانيانگ انكشافينا توسقونلق ايته باشلاديغينا اشاره ايتەدر.

سوزينی آلمانيادا ناسيونال سوسياليزم ملی انقلابی ايله باشلانغان دورگه كيچيريب، موندا ساويت روسيادا حاكم مارقسيزم ـ لەنينيزم ايدەسينگ قارا قارشيسی ناسيونال سوسياليزم مفكورەسی ايش باشينا كيلمه كله بر مفكوره كورەشی باشلانديغينی سويلەيدر. بو كورەشنگ نهايت قاندای شكل آلابيلەجەگی حقندا ايمديلك قطعيتله بر نەرسه سويلەب بولماياجاغينی قيد ايتكەن محرر، ايسكی آوستريا دولتی يیری وه منفعتلارينا وارث بولغان بوكونكی آلمانيانگ تمثيل ايتەجەگی يول وه قورويا جاغی منفعتنگ ايسكی آلمانيانيكندەن باشقاراق بولغانينی نظر اعتبارغا آليب ايمديلك بر مفكوره تارتيشماسی شكلنده كورونمه كده بولغان بو كورەشنگ نهايت بو ايكی دائرەدەن تمثيل ايتيلگەن منفعت وه تعقيب ايتيلگەن سياست كورەشی استقامتنده كيگەيو احتمالی فكرينی آلغا آتادر.

مقاله ناسيونال سوسياليزم ملی مفكورەچيلگی طرفندان باشلانغان بو كورەشنگ أوز ملتداشلاری آراسندا ايسكيدەن قالما روسچی وه روسياچی، بو كون فكراً آق روسلارغا متمايل عنصرغا قارشی دا كورەشمەك مجبوريتنده ايكەنينی آيريچا قيد ايتەدر.

نهايت محرر سوزينی موسقوا، ماسونلق وه مارقسيزمنگ باش حرفلەرينی تشكيل ايتكەن «م»گه قارشی يوروتولەجەك كورەشكه كيتريب، لهستان، آلمانيا (ايتاليا، ياپونيا وه باشقا خلقلار)نگ دوشمانی بولغان بو «م»گه قارشی يوروتولەجەك كورەشده توركستان، اوقراينا، قافقاسيا، قارەليا، تاتار ايلی وه باشقالار كبی روسيا اسارتندەن قورتولماق

اوچون چاریشماقدا بولغان طبیعی متفقلارنی ده اونوتماسلق لزومینی قید ایتەدر.

***

«آق چارلاردان قیزیل چارغا» باشلیقلی قوخاژەوسکی اثرندەن آلنغان پارچالاردان عبارت ایکنچی یازینگ قیمتی روسلقنی قاراقتەریزەسندە وە اونگ انقلابی عاملەرینی تحلیل ایتمەسندەدر. مارقسیزم-سوسیالیزم نظریەسینگ روسیادا قالای وەکیملەر طرفندان یایلدیغینی، اصلندە آوروپا فکریاتی محصولی بولغان بو نظریەنگ نیچین روسیادا بو قادار قولایلق وە تیزلکدە یایلیب کوك آتا بیلدیگینی آکلاتاجاق فکرلەر سرد ایتلمەکدەدر. آوروپادا توقان مارقسیزم-قوممونیزم نظریەسینگ نیچین روسیادا بو قادار قولایلقلە یایلیب اورناشا بیلدیگینی قیدیروچیلار اوچون قیزیق بولغان بو یازی عینی زماندا ساویت روسیانگ بو زهرلی دفکورەسینی اوز قولی آستینا توشوروب آلدیغی خلقلار ایچندە ۲۰ یللق تەرروز نتیجەسندە دە یایب اورناشترا آلماغانلیغی سببینی قیدیروچیلارغا دا تایانیق بولا آلیرلق تورتکولەر بیرمەکدەدر.

***

ساویت روسیانگ بوکونکی ایچکی وە تیشقی سیاسی وضعیتینی قیدیرماقچی بولغان اوچنچی یازی ۲۰ییلدان بیری ساویت روسیا وە اونگلە باغلی مسئلەلەر حقندا اورتاغا چیقاریلیب حتی کوبگنە سیاسی باشلارنی یاگلتب کیلە یاتقان معمالاردان بر قانچاسینی آلیب برەر-برەر ایضاح ایتشکە اورونادر.

۱۹۱۷نچی یلی اوقتوبرندەن آلیب بری آرقاسندان بری چیقاریلیب کیلەیاتقان بو نەیرەنگبارلقلارغا آلدانماقدا بولغان دولت حتی بویوك دولتلەرگە اشارە ایتکەن محرر بونلارنگ ایگ سوگغوسی وە ایگ فجیع وضعیتگە اوچراغانی چەخو-سلوواقیانگ عاقبتینی ایسلەتەدر. مقالە صاحبی ساویت روسیانگ ایچکی وە تیشقی سیاستندەکی تدبیرلەرینی تورلوچە ایضاح ایتب ایمدیگەچە آلدانب کیلە یاتقانلارنی هیچ بولماسا کیلەجەکدە

آلدانماسلققا چاقیرادر. ساویت روسیانگ عسکری قوتی وە قیمتی حقندا بیریلب کیلە یاتقان حکملەرنگ دە اونگ تیشقی وە ایچکی سیاسی وضعیتی حقندا بیریلب کیلە یاتقان حکملەر قادار یاگلیش وە آلدامچی ایکەنینی مثاللارلە کورسەتیشکە اورونادر. تورلو یاگلیشلقلار، آلدامچی کورسەتیشلەرگە آلدانب بیریلگەن حکملەر وە او یوزدەن آلنغان وضعیتلەر تنیچسزلق اوچاغی ساویت روسیانگ یگانە حیات منبعی بولوب کیلەدر. او بوندای یاگلیشلقلارنگ ایگ کەتتەسی ساویت روسیانی ملتلەر جمعیتنە کیریتب آوروپا سیاستی قونسەرتندە برنچی کمانچیلق رولینی اوگا بیریب قویغانلق دیب کورسەتەدر.

أوزینی وضعیت وە شرائط ایجابی تورلو شکللەردە کورسەتب کیلە یاتقان ساویت حکومتی بو کون اوزینی تیشقی سیاستدە دونیا پرولەتارلاری، اسیر ملتلەر وەکیچیك دولتلەر حامیسی، دونیا انقلابی باشچیسی، داخلدە دە بویوك روس ملتچیسی شکلندە کورسەتمەکدەدر.

***

آلمانیانگ رسمی ناشرافکاری سانالغان «V. B.» غازیتاسینگ أوتکەن ۹نچی. اوقتوبر سانندا «پان بولشەویزم—پان سلاویزم» (روسیا قولی آستنداغی غیر روس خلقلارغا قارشی یەگی تضییق) باشلیقلی بر یازی باسیلب چیقدی.باش صحیفەدە اورون توتقان بو یازینگ اهمیتیدە او نسبتدە بولووینی تخمین ایتەمز.

ساویت حکومتینگ فین کورفەزندەن آلیب قارا دیگز قیپلارینا طرف اوزانغان تحکیمات اوررونوشلاری وە اونگ افادە ایتدیکی معناغا اشارە ایلە سوزگە باشلاغان یازی اونی روسیا ایمپەریومی قوررولوشندان بیری چارلار باشدا بولغانی حالدا بوتون روسلارنی مشغول ایتب کیلە یاتقان «غربغا طرف ایمتیلیش» دیگەن تیلەکنگ «ساویت پاتریوتیزمی» دورسندە آلغان شکلی وە دوامی دیب ایضاح ایتەدر.

سوزینی بولشەویك روسیانگ آلداب، زورلاب قایتادان قولی آستینا توشوروب آلدیغی غیر روس خلقلارغا قارشی تطبیق ایتب کیلەیاتقان

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

سیاستنه کیچیریب، نهایت بو اویوننگ حربیه قومیساری وورووشیلوف طرفدان اورتاغا قویولغان «ساویت پاتریوتیزمی» دیگەن نقطەغا کیلب توردیغینی، کالینین‌نگ ده بو «ساویت پاتریوتیزمی»‌نگ بین‌الملل دنیا انقلابی سیاستی بیلەن هیچ بر قارشیلیغی بولماغانلیغی، تەرسنچه اونی کوچەیتەجەك بر عامل بولغانلیغینی آلغا سوردیگینی یازادر.

بو «ساویت پاتریوتیزمی»‌نگ خلقیات جهتندەن نیگیزینی طبیعی بویوك روس خلقی تشکیل ایتەدر. بو حاکم روس ملتی‌نگ تمثیل ایتدیگی حکمرانلقنگ یوکی‌ده طبیعی اسیر غیر روس ملتلەرنگ اوموزندادر. وقتیله موسقوا چارلیغینی قوروب اونی روسیا ایمپەریومی حالنه قویغان دا شو بویوك روس خلقی بولغانی کبی داها سوگرا «پان سلاویزم» آقیمی‌دا عینی نیگیزدەن چیققان‌ایدی. دنیا سیاستنده روس-سلاو باشچیلیغی، موسقوانگ ۳نچی هەم ده سوگنچی روما ایمپەریومی بولووی فکرینی یاراتیب، بونگ اوچون ده «غربغا طرف ایمتیلیش» لزومینی چیقارماقله روسیانی دنیا سوغوشینا حاضرلاغان عنصرنگ ایگ مهملەرندەن بری‌ده شو پان سلاوچیلق جریانیدر. دنیا پرولەتارلاری باشلیغی، «مظلوم ملتلەر حامیسی» دنیا انقلابی رهبری کبی یالتراق نظریەلەر بیله سوسلەنگەن «پان بولشەویزم» موسقواسینگ تعقیب ایتدیکی یول دا بوندان باشقا بر نەرسه ایمەسدر.

بو کونکی قیزیل قرەمل اویونلاری یوکی ده ایسکیده گیسی کبی اسیر ملتلەر اوموزندادر. کون کوندەن آغیرلاشب بارایاتقان بو اسارت یوکینی کورسەتو اوچون محرر (سوزده گنه بولسادا—ت.) ایمدیگەچه بیریلب کیلگەن تیل وه کولتور ساحەسنداغی جزئی حقلارنگ‌دا بیتریلمەك أوزره بولوندیغینی، بونگ أوچون ده یاقیندا «پراودا»دا چیققان ملی جمهوریتلەرده روس تیلینگ رسمی وه مکتب تیلی قیلینیشی حقنداغی بر یازینی ایسلەتەدر.

اگرده قیسقاغنا مضمونینی کیتردیگمز، رسمی ناشرافکارنگ باش صحیفەسنده اورون توتقان بو یازی بر درجه‌گه قادار رسمی کوروشکه

ده ترجمان بولاآلیرلق ماهیتده ایسه اوننگ تمثیل ایتدیکی توغرو فکر-لەرنگ قیمتی بر قات داها آرتقان بولادر. بزچه اوننگ ایگ مهم قیمتی ۲۱ ییلدان بیری سویلەب کیمسه‌گه تیکلاتا آلمای کیلدیگمز نقطهٔ نظرنی بر درجه‌گه قادار تمثیل ایتمەسندەدر. ایسکیده حاکم ملت بولغان روس-لقنگ بوکون ده عینی وضعیتده بولغانینی، ساویت روسیانگ دا عینیله ایسکی روسیا هدفینی تعقیب ایتب، عینیله اوننگ یولندان یوروب بارا یاتقانینی بز ییللاردان بیری تکرارلاب کیلەمز. شو نقطەدان قاراغانداغنا ساویت روسیاداغی حقیقی وه فجیع وضعیتنی هەم ده غیر روس خلقلارنگ حرکت وه ایمتیلیشلاری ماهیتینی توغرو کوروب، آگلاب بولادر.

تیمور اوغلی.

*

تورکستاندا ساویت عالی شورالاری وه باشچیلغی

أوتکەن ساندا تورکستاندا فرقه مرکزلەری وه ساویت حکومتلەری باشینا یەگی کیتریلگەنلەرنگ لیستەسینی بر جدول حالندا نشر ایتکەن ایدیك. بو لیستەنگ تولاشکل آلابیلمەسی اوچون شو ییل اییول آیندا بولوب‌اوتکەن عالی شورا قونغرەلەری قوررولوشی وه اونلار طرفدان سایلاب قالدیریلغان مرکزی عالی شورا هیئتلەری باشچیلغینی‌دا کور-سەتب اوتو کیرەك.

قازاغستان عالی شوراسینا—۳۰۰، قیرغزستان عالی شوراسینا—۲۸۴، أوزبیکستان عالی شوراسینا—۳۰۰، قارا قالپاغستان—۱٤۹، تا-جیکستان—۲۸۲، تورکمەنستان عالی شوراسینا—۲۲٦ اعضا سایلاندی.

بو عالی شورالارنگ توزولوشی‌حقندا بر تصور ایدینه بیلمەك‌اوچون هیچ بولماسا اونلاردان بریسینگ قوررولوشینی کوزدەن کیچیریب‌أوتەیلیك:

قازاغستان عالی شوراسینا سایلانغان ۳۰۰ اعضانگ — ۱۱۲سی (یاخود ۳۷،٤ پروسەنتی) ایشچی، ۱۱٦سی (یاخود ۳۸،٦ پروسەنتی) قولخوزچی دهقان، ۷۲سی (یعنی ۲٤ پروسەنتی) مأمور وه ساویت ضیا-لیلارندادر.

ملی قورولوشندا —(١٥٢سی قازاق، ٣ی أوزبیك، ٣ی تاتار، ٣ی اویغور) ١٦١ یرلی تورك خلقی منسوبله‌رنده‌ن بولوب، قالغانی کیلگیندیله‌ردر.

جمهوریت:	عالی‌شورا مرکزهیئتی (پره‌زیدیومی) رئیسی	١ نچی اورونباسار	٢ نچی‌اورونباسار	٣ نچی اورونباسار
قازاغستان	قازاقبای اوغلی عبدالصمد	بارانوف، ای. آ.	ایرمحمد قیزی،	—
قیرغزستان	تولوبای اوغلی حسن‌علی	آمانقول قیزی حلیمه	—	—
أوزبیکستان	آخونبابا اوغلی یولداش	یه‌متسه‌ف، و. یا.	بیکنظر اوغلی ایریمبه‌ت	محمود قیزی خرسند
قاراقالپاغستان	بیکنظر اوغلی ایریمبه‌ت	قوندراشکین، و.ن.	جاریمبه‌ت قیزی دولت بیکه	—
تاجیکستان	شاه‌گدای اوغلی منور	باژولین، گ. ن.	علی‌مردان اوغلی عبدالرحمان	—
تورکمه‌نستان	بابا اوغلی خیوه‌لی	گوبنین، و. س.	سیدقول قیزی اوغولمراد.	—

*

بین‌الملل تومو شدان

مونخین آکلاشماسندان سوك آوروپانگ که‌تته وه کیچیك دولتله‌ری جهان سوغوشی وه وه‌رسای معاهده‌سی نتیجه‌سنده پیدا بولغان بوتون بین‌الملل سیاسی مناسبتله‌رینی قایتادان قاراشتریب تیکشریشکه باشلادیلار. وه‌رسای معاهده‌سینگ یاراتدیغی أیگ بویوك بین‌الملل مؤسسه‌—ملتله‌ر جمعیتی نفوذ وه اعتبارینگ نه قادار توشکه‌نلیگینی بیلیش اوچون چه‌خو-سلوواقیا بحرانی چاغی وه بوتون آوروپا سوغوشغا حاضرلانیب یاتقان زمان، ساویت حکومتی ممثلی لیتونوفدان باشقا بریسینگ ده بو بویوك مؤسسه‌نی آغزیغا آلماغانینی ایسله‌ب أوتوش یته‌رلکدر. لیتونوفنگ آلمانیا—چه‌خو-سلوواقیا مناقشه‌سی ملتله‌ر جمعیتی طرفدان قارالسا ایدی دیگه‌ن اشاره‌سی ده ملتله‌ر جمعیتی اعضالاری طرفدان بیر «پرووقاسیون» اولاراق آکلاندی وه بوجمعیت اعضاسندان بریسینگ‌ده خوشیغا کیتمه‌دی! آلمانیانگ اورتا، جنوب - شرقی آوروپاغا قارای ایمتیلیشیغا توسقون

بولوش أوچون قورولغان یوغو-سلاویا، چه‌خو-سلوواقیا وه رومانیادان مرکب «کیچیك آنتانتا اتفاقی» أوز أوزینده‌ن یوق بولدی. همان شو «آلمانیا تهلکه‌سی»گه قارشی توزولگه‌ن فرانسا—ساویت روسیا اتفاقی هه‌م تأثیرسز چیقیب قالدی... وه‌رسای معاهده‌سینگ یاراتدیغی مناسبتله‌ر «خرابه‌سی» اورنیغا یه‌گیده‌ن، باشقاچاراق اساسقا قویولغان بین‌الملل مناسبت توزوش حرکتله‌ری باشلانماقدادر. بو حرکتله‌رنگ باغیتی بیر طرفدان آلمانیا ایله ایتالیا، ایکنچی طرفدان اینگلته‌ره ایله فرانسا تو-توب، بولار ایسکی رقابتنی قویوب، بیرلیکده چالیشماق چاره‌له‌رینی آقتاریش یولونداد‌رلار.

آوروپا دولتله‌رینگ قبول ایتدیگی بو یه‌گی سیاستنگ نظردقتمزنی آیریچا تارتیب تورغان مهم بر نقطه‌سی — یه‌گی آکلاشمادان ساویت روسیانگ چیتده قالدیریلیشی‌در. مونخین آکلاشماسی چاغندا کیمسه‌نگ ده ایسله‌مه‌دیگی وه ایسته‌مه‌دیگی ساویت روسیا بو آکلاشمادان سوك دا هیچ‌کیمنگ خاطریغا کیلمه‌سده‌ن قالماقدادر. ساویت حکومتی چیتده قالدیریلدی دیمه‌ك فرانسا وه آلمانیا مناسبتله‌رینگ یاخشیلانا باشلادیغی دیمه‌ك در؛ بو ایکی بویوك دولتنگ آراسی توزه‌لمه‌گونچه آوروپاغا تینچلق وه صلح یوق! اونگچونددر که، آوروپانگ ایمدیگی بوزغونچلغند-دان فایدا کوره تورغان ساویت حکومتی بار کوچینی فرانسا بیله‌ن آلمانیا آراسینی یاقینلاشترماسلق أوچون صرف ایتمه‌کده‌در.

٢— ماجارستان بیله‌ن چه‌خو-سلوواقیا آراسنداغی مناقشه آلمانیا ایله ایتالیا حکومتله‌ری واسطه‌چیلیغیله حل ایتلدی. ماجارستان چه‌خو-سلوواقیادان طلب ایتدیگی توپراقنگ دیه‌رلك بوتونیسینی آلا بیلدی؛ بونیگله ییللاردان بیری بوتون آوروپا سیاسی هواسینی بولوتلاندیریب کیلگه‌ن چه‌خو-سلوواقیا مسئله‌سی حل ایتلگه‌ن حسابلانادی. ایسکی چه‌خو-سلوواقیا بوکون یوق. اونگ اورنیغا چه‌خ، سلوواق وه قارپات اوقراینالیلاریندان مرکب فه‌ده‌راتیف (برله‌شیك) جمهوریت پیدا بولدی وه یه‌گی دولت چه‌خ خارجیه ناظری خوالقوفسکی‌نگ دیدیگینه کوره،

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

خارجی سیاستینی ایسکی چەخو-سلوواقیا کیبی فرانسا وە ساویت روسیا ایمەس، آلمانیا ایلە ایتالیاغا تایانیب یورگوزمەکچی‌در.

۳— اوتکەن اوقتوبر آیی ایچندە ختای بیلەن سوغوشندا یاپونیا ایکی بویوك موفقیت قازانیب چیقدی: ختاینڭ أیگ کەتتە شهرلەریندەن «قانتون» وە «خانکاو» یاپونلار قولیغا توشدی؛ بونیڭلە ختای‌نڭ تورت پایتختی — پەکین، نانکین، قانتون، خانکاو — یاپونلار قولینا أوتکەن بولدی. خانکاونی آلماقلە یاپونلار آوروپا وە آمریقادان ختایغا کیلە تورغان قورال وە باشقا هەر تورلو ماللار یولینی قاپاب قویغان بولدیلار. چانقای-شەك حکومتی یاپونیاغا قارشی سوغوشنی دوام ایتدیریشکە قرار بیرگەنینی سویلەسە هەم طبیعی بایلیغینڭ یوزدە سکسەنیدەن آیریلیب قالغان ختاینڭ قارشلغی نە قادار اوزون وقت چوزولە بیلەر ایکەن؟

یاپونیا حکومت باشلوغی خانکاونی آلغاندان سوڭ آمریقا وە آوروپا دولتلەرینڭ ختای بیلەن أوز منفعتلاریغا یاساديقلاری غیر مساوی معاهدەلەرینڭ لغو ایتلیش زمانی یاقینلاغانینی اعلان ایتدی.

٤— ۱۹۳٦نچی یلی ۱۹نچی آپریلدە باشلانغان فلسطین عربلاری قوزغالانی سوڭ ٤-٥آی‌ایچیدە باردیقچا آغرلاشیب کیتدی. فرانسزچە «تاڭ» غازیتاسینڭ (۲ نویابر ۱۹۳۸) فلسطین‌دا چیقاتورغان «Palestine Post» (پالەستین پوست) نام غازیتادان آلیب باسدیغی معلوماتغا کورە، شو یل ایپول آییندان بیری فلسطیندا أولدورولگەنلەرنڭ سانی ۱۳٥۷ بولوب، بونلارنڭ ۲۱۹ی یهودی، ٤۲سی انگلتەرە تبعەسی، قالغان ۱۰۹٦ کشی عربلاردر. یارالانغانلارنڭ سانی ۱۱٦۲ بولوب، اولارنڭ ٤٥۲سی یهودی، ۱۳۸ی انگلتەرە تبعەسی، ٥۷۲ کشی عرب در.

یالغز اوقتوبر آیی ایچندە ٥۲۰ کشی أولگەن؛ بولاردان ۳۷٦ کشی عرب، ٥۸ یهودی وە ١٤ نگلتەرە تبعەسی‌در؛ یارالانغان ۲٤۰ کشینڭ ۱۱۳ی عرب بولوب، ٦۱ی یهودی وە ٦٦سی انگلتەرە تبعەسی ایکەن.

بو رقملاردان کورونەدرکە بیریلگەن قوربانڭ کوپچیلگی عربلاردان‌در.

بزنڭ سیمپاتیمزا قایسی طرفدا، بونی آیتب اوتوروشنڭ حاجتی دە یوق: فلسطین عرب یورتی وە عرب یورتی بولوب قالمالیدر.

عربلارنڭ عصیانی سببی وە مقصدی اوقوچیلاریمزغا معلوم‌دور: عربلار فلسطین‌نڭ یهودی دولتیگە آیلانیب کیتیشیگە قارشی، یهودی مهاجرلەرینڭ فلسطین‌غا کیلمەسلیکلەرینی طلب ایتەدرلەر. حقیقتاً دە سوغوشدان اول فلسطین‌دا تخمیناً ٥۰ میڭگنە بولغان یهودیلار سانی بوکون ٤۰۰ میڭگە ییتکەن!

بوکون دوام ایتمەکدە بولغان عصیانڭ چیقیشیغا انگلتەرە حکومتینڭ فلسطین‌نی عرب وە یهودی دولتی کیبی ایکی قسمغا بولوش پروژەسی سبب بولغان ایدی. عربلار بوڭا قارشیدرلار؛ اولار فلسطین‌نڭ‌دا عراق کیبی مستقل عرب دولت بولوشینی وە یهودیلەرنڭ اوندا آزچیلق حقندان‌غنا استفادە ایتب یاشاییشینی ایستەیدرلەر. عربلارنڭ اوچراتیب تورغان قیینلقلاری — اولارنڭ یالغز یهودیلەر بیلەن‌گنە سوغوشماسدان، انگلتەرە ایلە دە مجادلە ایتمەك مجبوریتی سیزگەنلیکلەریدر.

سوریە وە عراق عربلاریندان باشقا فلسطین عربلارینڭ قهرمانچا یورگوزوب کیلەیاتقان ملی سوغوشیغا کورونەرلیك یاردەم ایتب تورغانلار یوق کیبی. شو فرصتدە بالخاصە «اسلام برلگی»ندەن کوبرەك سویلەوچی اوقوچیلاریمزنڭ نظر دقتینی آیریچا بیر مسئلەگە تارتیب أوتەمز: أوتکەن اوقتوبر باشلاریندا فلسطین عربلاریغا یاردەم یولینی آقتاریش وە دنیا یهودیلەر برلگیگە قارشی اسلام دنیاسی برلگینی کورسەتیش اوچون مصر پایتختی قاهرەدە «اسلام قورولتایی» توپلاندی. بو قورولتایغا، آفریقاداغی سودان، جزائر، تونس، طرابلس، مراکش کیبی عرب أولکەلەری بیر طرفدا قالا بارسین، آفغانستان، ایران، تورکیە، حتی حجاز وە شرق‌الاردن کیبی فلسطین‌غا أڭ یاقین اسلام دولتلەرندەن دە ممثللەر قاتناشمادیلار.

بیز بونیڭلە سیاسی کورەشدە دین برلگینڭ، دین برادرلگینڭ،

حتی—سیاسی وضعیتگه قارای اوز باشیغا آیری بیر دولت قوروب آلا-
بیلگه‌ن توغما، قارداش بر أولکه‌نگ ملی قورتولوش حرکتیگه هه‌ر
وقت یارده‌می بولمایتورغانینی کورسه‌تیب أوتمه‌کچیمز. م.

تورکستان خبرله‌ری

ایکین ساحه‌لارندا سیچانلار

«ساویت تورکمه‌نستانی»نگ ۱۷.۸.۳۸ تأریخلی سانندا، «سیچانلارا قارشی به‌رك گوره‌شمه‌لی» باشلیقلی بر خبرده بیلدیریلدیگینه کوره، اوزونچا وقتدان بیرلی ته‌جه‌ن رایونی قولخوزلارینگ ایکین میدانلاریندا سیچانلار توره‌مش وه بولار کون‌کونده‌ن کوپه‌یب أیکینله‌رنی خراب ایتمه‌کده ایمشله‌ر. قولخوزلارنگ دان اونومینی‌کوب خراب ایتکه‌ن سیچانلار قاوونلارنی‌دا خراب ایتمه‌کده ایمش. خبرنگ سوگی: «سوگی‌و اون گون ایچنده سیچانلارینگ شهرده ده کوپه‌یه باشلادیغی به‌للی. شویله ده بولسا شو وقته چه‌ئلی سیچانلاری یوق ایتمه‌گگ چاره‌سینی کورمه‌یورلار» دیگه‌ن جمله‌لر ایله آیاقلانمشدر.

تاشکندده بر تیاترو بناسی سالیش لایحه‌سی بیش یاشغا کیردی

بوندان تورت ییل ایلگه‌ری، ۱۹۳٤نچی ییلنگ یازندا، ساویت غازیتالاری تاشکندده پاریس بویوك اوپه‌راسی طرزنده یه‌گی وه بویوك بر تیاترو بناسی سالینا باشلاغانلغینی خبر بیرمش وه بو خبر وقتیله آوروپا مطبوعاتینا دا عکس ایتمشدی. هه‌ر طرفدا بویوك علاقه اویغاتقان بو خبرنگ ایچ یوزی وقتیله، مجموعه‌میزنگ ۱۹۳٦نچی ییلی مای‌نسخه‌سندا «تاشکند دولت تیاتروسینگ تأریخچه‌سی» باشلیقلی مقاله‌ده آچیق تحلیل ایتلیب، تیاترونگ سالینا باشلاغانلغی رد ایتلیب هنوز لایحه ایکه‌نلگی ایسله‌تیلمشدی وه: «تاشکند شهرینگ پاریس‌نگ بویوك اوپه‌را بناسی طرزنده بویوك بر تیاتروغا ایگه بولماقدا ایکه‌نلگی حقندا تاراتیلغان وه هه‌ر تاماندا علاقه ایله قارشیلانغان خبرده، انسانلارنی آلداو وه‌کوز-

له‌رنی بویاو أوچون یاسالیب کیلگه‌ن ساویت پروپاغاندالارندان بری‌ایدی. آرتیق بو تیاترو لایحه‌سینگ دا، خلقنگ مدنی احتیاجلارینی أوته‌واوچون قیلنغان برکوپ پلانلارکبی ایشکه آشیریلمای کاغد أوستونده قالیب کیته‌جه‌گی آگلاشیلماقدادر» دیلمشدی («یاش تورکستان»نگ ۷۸نچی‌سانی، ۲۳نچی بیتیگه باقیلسین). آرالیقدان شو قادار اوزون زمان أوتدی. ایندی، «قیزیل أوزبیکستان» غازیتاسینگ ۲۳.۸.۳۸ تأریخلی سانندا شوندای بر خبر اوقوماقدامیز: «أوزبیکستان خلق قومیسارلاری شوراسی تاشکندده‌گی آقاده‌میك تیاتر بناسینی‌کیله‌ر ییلنگ برنچی یانواریدان باشلاش توغروسیدا قرار چیقاریشی مناسبتیله، بناکارلق باشلوغی مهندس ریتیکوف ماسکاودا بوتون اتفاق صنعت ایشله‌ری قومیته‌سی بیله‌ن قورولوش اوچون مبلغ بیریش وه لایحه‌نگ ته‌خنیکا تفصیلاتلاری توغروسیدا سوزله‌شه‌دی. کیینگی وقتلاردا تاشکند آرخیته‌کتورلاریدان وه مهندسله‌ریده‌ن بعضیلاری آقاده‌میك تیاتر بناسینی قیزیل میدانغا قوروش فکرینی ایلگه‌ری سورگه‌ن ایدیله‌ر. لاکن بو فکرنی یاقلاوچی بولمادی. تیاتر بناسی بوندان ایلگه‌ری بیلگیله‌نگه‌ن جایغا—سابق پیانبازار میدانیغا قورولادی.» دیلمه‌کده‌در. دیمه‌ك تاشکندنگ پیانبازاریدا تیاتروبناسی قورماق پلانی بوندان تورت ییل ایلگه‌ری قاندای ایسه، ایمدی ده اوشاندای بر لایحه‌دان عبارت بولوب قالماقدادر. حقیقی‌ایشکه باشلاودان اثرده یوق!

قیشلاق شورا رئیسله‌ری أوچون اوچ آیلق قورس

أوزبیکستان عالی شوراسینگ تاشکند ولایتی تشکیلات قومیته‌سی قیشلاق شورا رئیسله‌رینگ سیاسی وه عمومی معلوماتینی آشیریش مقصدیله اوچ آیلق قورس آچمشدر. قورسقا ۹۰ کشی قبول قیلینمش. اولار آراسیدا قیشلاق شورا رئیسی بولوب ایشله‌مه‌گه‌ن آکتیفله‌رده‌ن ۲۰گه یاقین‌کشی بار ایمش. اوقوچیلاردان ٥کشی أوزبیکستان عالی شوراسینگ دیپوتاتلاری بولوب، اتفاق عالی شوراسی دیپوتاتی عارف قیزی تورسون هه‌م شو قورسدا اوقیتورغان بولغانمش. («ق. أوز.» ۲.۹.۳۸).

ئەۋلاد گۈرۈپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولليازمىلار ئامبىرى

تورکستانڭ جنوب چیگەرەسندە

ساویت تەلغراف آژانسینڭ شو یل ۳نچی سانتابردە تاراتقان بر خبریگە کورە، قاراقوم چولیدە شوندای بر وقعە بولمشدر: چیگەرە ساقچیلاری باشلوغی وە سیاسی رهبر اورونباساری ووستریکوف میرآلای آستافیەف باشلوق بولغان چیگەرە آترادی (فرقەسی) اوچ سوغوشچان بیلەن برگە چیگەرەنڭ بر قسمینی آتلیق کیزیب یورگەن ایکەن، ایرتە بیلەن تاڭ آتاردا بولار بر آتلیقنڭ چیگەرەدەن أوتوب، ساویت توپراغینا کیریب کیتکەن ایزینی کورمشلەر. بو توغرودا تیز تیپشلی اورونغا خبر بیروب، یاریم کیچە گەچە ایزلەب، نهایت ۱۲ ساعتدان سوڭ چیگەرەدەن أوتکەن کشی تاپیلیب، قورالسز لانتریلمشدر. قولغا توشکەن کشی بر چیت دولتنڭ کەتتە جاسوسی ایمش.

چیگەرە قوروقچیسی لوشاکوف ایلە ینە ایکی ساقچیدا چیگەرەدەن أوتوب کیرگەن ایکی کشینڭ ایزینی کورمشلەر وە ٦۰ کیلومەتر یول یوروگەندەن سوڭ اونی اوشلاب آلمشلار. او کشی ساویت چیگەرە ساقچیلاریغا قورال بیلەن قارشی تورمش، فقط موفق بولالمای قورالسز لانتریلمشدر. بو اوشلانغان کشینڭ یانیدان «ستریخنین» دیگەن زهر (کوچەلە) تاپیلمشدر. سویلەندیگینە کورە، بو جاسوسغا چیگەرە دائرەسیدەگی سولارغا زهر سالیش تاپشیریلغان ایکەن.

ساویت چیگەرە قوروقچیسی لیالیکوف ایسە، أوکچەسی آلدیدا بولغان وە اوچی آرقاسیغا قاراتیلیب تیکیلگەن ایتیك کییب ساویت چیگەرەسیگە کیرگەن بر کشینڭ ایزینی تاپمشدر. («ق.أوزبیکستان» ٦.۹.۳۸).

بولشەویك مطبوعاتی قادروسی

«ساویت تورکمەنستانی» غازیتاسینڭ تشبثی ایلە برنیچە رایونلارنڭ غازیتا باشقارمالاری یانیدا ۲٤نچی آوغوستدا ایشانچلی مخبرلەرنڭ بیش کونلوك سەمنارلاری اوتکەزیلمشدر. بو سەمنارلارغا اوبالارداغی مخبرلەر ایلە بعضی قولخوزلارداغی دیوار غازیتالاری یازیچیلاری چاقیریلمشلار وە اولارغا بیش کون سیاسی قونفرانسلار بیریلەرەك مخبرلك وظیفەلەری حقیدا معلومات بیریلمشدر. («س. تورکمەنستانی» ٦.۹.۳۸).

تاشکندە آچیلغان غازیتاچیلق مکتبینی برنچی مارتدا ۳۹ ستودەنت بتیریب چیقمشدر. مکتبنی بتیروچیلەر لەنینزم، بولشەویك فرقەسی تأریخی، ادبیات وە غازیتا ایشی کبی ۱۲ فن اوقوغانلار ایمش. غازیتاچیلق مکتبینی بتیرگەنلەر شهر وە رایون غازیتالاریغا مسئول کاتب، مدیر وە ادبی خادم اولاراق بیلگیلەنمشلەر. («قیزیل أوزبیکستان» ۳۸. ۹. ۱۰).

ینە «یەڭی فەرغانە» غازیتاسیدان شکایت

خوقند شهریدە چیقاریلاتورغان «یەڭی فەرغانە» غازیتاسیدان وە اونی باشقاروچیلاردان تیز-تیز شکایتلەر ایشیتیلیب تورادر. بو غازیتانڭ ٦٤٥دەن کوپرەك ایشچی-قولخوزچی مخبری بار ایکەن. بولارنڭ سیاسی تربیە ایشلەری قانیقارلیق ایمەسمش وە غازیتا محرری بختیار اوغلی ایسە بو جهتنی اهمال ایتب کیلەرمش. شوڭا اوخشاش شکایتلەر رایون غازیتالاریدان «غلبە» ایلە «قوموُنیزم یولی»دان دا قیلنماقدادر. («قیزیل أوزبیکستان» ۳۸. ۹. ۱۱).

بالالار اویلاری نە حالدە؟

«أوزبیکستاندا بولغان ۱۱۲ بالالار اوینڭ ۸۰ دەن آرتیغی یاخشی قیشلیق بنالارغا ایگە ایمەس: کوپ بالالار اویی ایلگەری بایلارغا قاراشلی بولوب، حاضر قولاش حالیناکیلیب قالغان. کیینگی یللار ایچیدە بو بنالار رەمونت کورمەگەنیدەن جودە یامان احوالغا توشوب قالغان. تاشکند وە سمرقنددەگی بالالار اویلاری تیزلکدە تعمیر قیلیشنی طلب ایتەدی؛ بولماسا بو بنالاردا تورۇب بولمایدی. ۱۹۳۸نچی یلدا بالالار اویلاری بنالارینی تعمیر قیلیش أوچون بودجەدە آجراتیلغان پول آز ایدی..» («قیزیل أوزبیکستان» ۳۸. ۸. ۱۵).

Verantwortlich für Verlag und Redaktion: Dr. Tahir Schakir, Berlin-Wilmersdorf
Buchdruckerei „VIKTORIA" GmbH., Charlottenburg 1, Spreestraße 8
(4440) مسئول مدیری دوقتور طاهر شاکر.

Yach Turkestan

Novembre 1938 (Le Jeune Turkestan) No. 108

Revue mensuelle

Organe de la lutte nationale pour l'indépendance du Turkestan

Rédacteur en Chef: **Mustafa Tchokai-Oghly**

یولیمزغا توغرو کیلگەن بوتون یازولار اوچون مجموعەمزنگ بیتلەری آچیقدر. باسیلماغان یازولار قایتاریلماس.

آبونه شرطلاری:

ییللیغی 120 فرانسز فرانقی، آلتی آیلیغی 65 فرانق، اوچ آیلیغی 35 فرانق.

باشقارمامیزغا کیلگەن اثرلەر

۱ــ محمد عیاض اسحاقی: «اویگه طابا»، حکایه، ۸۸ ص. «ملی یول» نشریاتی. ۱۹۳۸

بهاسی: بر مارق ۵۰ فەننیك. سوراتو اوچون آدرەس: Redaktion «Yana Milli Yul» Berlin-Chrlottenburg 1, Postfach Nr. 8.

۲ــ یراق شرقده یاشاوچی ایدیل-اورال تورك-تاتار مسلمانلارینگ دینی-ملی مرکزینگ قانون اساسی وە شعبەلەرینگ نظام نامەسی. موقدین ۱۹۳۸؛ ٦۸ ص.

توزەتیش

۱ــ «یاش تورکستان»نگ ۱۰۷نچی سانی، ٤۳نچی بیتندەگی ۱۰نچی قاتار اورنیغا «رندان دوبووی تعیین اینلگەن ایدی. ریقوف، بوخارین، پیاتاکوف» سوزلەری قویولوب اوقولسون.

۲ــ عینی سانگ ٤٥نچی بیتندەگی ۱٤نچی قاتار اورنیغا «حکومتینگ بو خلقلارنی قانلی بر تەررور بیلەن گنه توتوب تورا بیلدیگینی یازادر.» سوزلەری قویولوب اوقولسون.

۳ــ عینی ساندا 30نچی بیتده آتالغان تورکمەنستان صنعت ایشلەری باشلوغینگ آتی «لیتوینەنقو» در.

مجموعەمزغا تیێشلی هەر تورلو یوللانمالار اوچون آدرەس:

Mustafa Tchokai-Oghly

7, Square de la Fontaine

Nogent s. Marne (Seine)

France